

Korupcia a podvádzenie očami **stredoškolákov**

**Správa z prieskumu medzi žiakmi 1. a 2. ročníkov
stredných škôl na Slovensku**

Výskumná správa
3/2023

Spracovala Ľudmila Chovancová
August 2023

Recenzent:

Katarína Čavojská, Rada mládeže Slovenska

Úrad na ochranu oznamovateľov

Námestie slobody 29

811 06 Bratislava

© Úrad na ochranu oznamovateľov

OBSAH

1	Predslov	4
2	Úvod a predstavenie prieskumu	9
3	Hlavné výsledky a závery, odporúčania.....	5
	Odporúčania.....	8
4	Podrobné výsledky z prieskumu	12
	4.1 Vnímanie a skúsenosť s podvádzaním a korupciou.....	12
	Ako stredoškooláci chápu česťnosť a vplyv nečesťnosti na spoločnosť.....	12
	Skúsenosti mladých s podvádzaním a korupciou.....	15
	4.2 Prístup ku korupcii a podvádzaniu	18
	Aké postoje majú stredoškooláci k podvádzaniu a korupcii.....	18
	Ako stredoškooláci nazerajú na vzťah medzi morálkou a korupciou	21
	4.3 Rola mladých v boji proti korupcii.....	24
5	Metodológia	28
	Popis vzorky a jej limity	29
6	Literatúra	32
7	Zoznam grafov a tabuliek.....	33
8	Prílohy	35
	Príloha 1. Detailné výsledky podľa jednotlivých podskupín.....	35
	Príloha 2. Dotazník	43
	Príloha 3. Základné údaje o vzorke	49
	Príloha 4. Hodnotenie dotazníka a odpovedí stredoškoolákmi	50
	Príloha 5. Prehľad rozdielov medzi cieľovou skupinou a nazbieranou vzorkou.....	51
	Príloha 6. Medzinárodné porovnanie k vybraným výsledkom	53

1 PRED SLOV

V rámci slovenskej spoločnosti sa už niekoľko rokov v rôznych odborných kruhoch poukazuje na problémové oblasti, ktoré sa vo vysokej miere týkajú sveta mladých ľudí.

Jednou z oblastí je napríklad nastavenie procesu, možností a ochoty aktivizácie mladých ľudí v spoločenskom dianí. Prieskum luventa – Čo si myslia mladí? poukazuje na fakt, že sa mladí ľudia cítia nevypočutí a ich názory ignorované, a zároveň z pohľadu dospelých ľudí sa mladí ľudia javia ako skupina, ktorá nemá záujem participovať na riešeníach spoločenských problémov.

Ďalšou závažnou oblasťou vo vzťahu mladí ľudia a dospelí ľudia je nedostatočné vysvetlenie škodlivosti skratiek – napríklad akademickej nečestnosti - pri dosahovaní pracovných úspechov, kedy chýba jednotné spoločenské odsúdenie tohto fenoménu, a tým pádom sa takéto správanie mladým ľuďom javí ako tolerovateľné a nie morálne závadné.

Do tretice trápi našu spoločnosť problém vnímania korupcie, ktorý sa v spoločnosti deklaruje ako škodlivý element, no praktická skúsenosť z reálneho sveta stavia korupciu do svetla nevyhnutnosti a každodennej skúsenosti.

Predložený prieskum názorov a postojov stredoškolákov ukazuje, ako sa k týmto problémovým oblastiam stavajú mladí ľudia, stredoškoláci. Odhaľuje nám nie úplne katastrofický svet, kde by mladí ľudia stratili morálny kompas a ochotu aktívne participovať na spoločenskom dianí, no rovnako ani svet, kde by mali mladí ľudia vysporiadané názory a postoje voči podvádzaniu a korupcii, ktoré by jednoznačne odmietli. či na druhej strane názor o potrebnosti morálnej integrity a aktivity.

Čo ešte nám tento prieskum medzi mladými ľuďmi hovorí? Hovorí nám to, že v rámci našej spoločnosti je potrebné pomôcť mladým ľuďom v získaní lepšej orientácie sa v otázkach morálky, hodnôt, integrity a aktivity, no nie direktívne a z pozície starší – múdrejší, ale z pozície partnera, ktorý je ochotný vysvetliť dôvody a ukázať spôsob, ako sa dopracovať k poznaniu, že podvádzanie, korupcia, nedostatok integrity a pasivita nie je cesta, ktorá by zaručovala úspech jednotlivca a rozvoj spoločnosti.

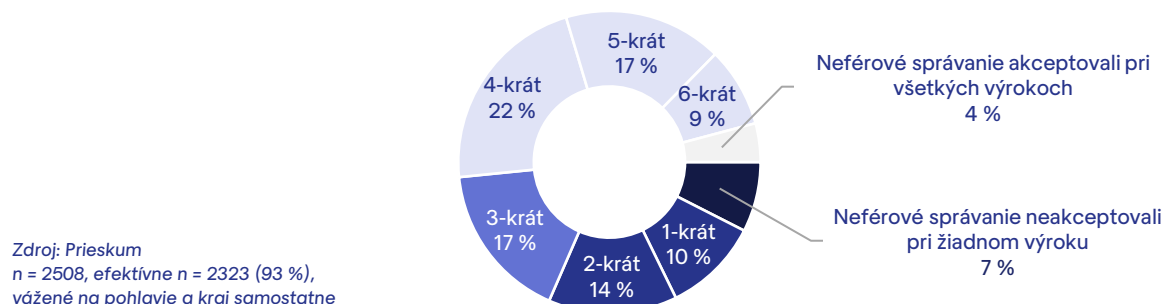
Práve preto sme radi, že predkladaný prieskum Korupcia a podvádzanie očami stredoškolákov pomohol vzniknúť vzdelávaciemu obsahu zameranému na hodnotové vzdelávanie a pevne veríme, že v budúcnosti ešte poslúži ako základ pre ďalšie vzdelávacie obsahy orientované na hodnoty, kritické myslenia a aktívne občianstvo.

2 ZHRNUTIA A ODPORÚČANIA

Úrad na ochranu oznamovateľov je súčasťou protikorupčného systému na Slovensku. Jedným z jeho zámerov je aj pracovať s mladou generáciou, aby si uvedomovala deštruktívny dopad korupčného správania na spoločnosť a netolerovala ho. Ambíciou úradu je vytvoriť vzdelávací program, ktorý by uceleným hodnotovým vzdelávaním pozitívne vplýval na postoje a hodnoty stredoškolákov. Prieskum medzi žiakmi 1. a 2. ročníka stredných škôl bol realizovaný s cieľom prispieť k celospoločenskej diskusii o hodnotách ako je čestnosť a osobná integrita, ako aj využiť výsledky pre nastavenie a tvorbu vzdelávacieho programu v tejto oblasti. Prieskum bol realizovaný v spolupráci s Národným inštitútom vzdelávania a mládeže (NIVAM), prostredníctvom online dotazníka. Na 36 školách ho spolu vyplnilo 2508 prvákov a druhákov stredných škôl.

Väčšina stredoškolákov na Slovensku pristupuje k pochopeniu čestnosti s istými etickými kompromismi. Mladí ľahko identifikujú absolútne výroky o tom, ako sa správa čestná osoba. Avšak pri nastolení hodnotových dilem ako je čestnosť verzus osobné výhody, či pomoc rodine, sa prejaví akceptácia neférového správania. Mladí komentovali, že odpovedať pri abstraktne predloženej situácii je pre nich náročné. Potrebovali by nastolenie konkrétnych podmienok, pretože z ich pohľadu sú možné situácie, kedy aj čestný človek zneužije svoje postavenie a využije neférové výhody.

Graf č. 1: Rozdelenie žiakov, podľa toho, pri koľkých výrokoch o správaní čestnej osoby akceptovali neférové správanie

Predpokladáme, že s tým súvisí aj menej výrazné rozoznávanie problematikosti ľudí bez osobnej integrity. Napriek tomu, že sa väčšina stredoškolákov priklonila k názoru, že ľudia, ktorí sa nesprávajú čestne, spravodlivo a nedodržia pravidlá, sú problematickí, ostáva pätina až tretina takých, ktorí si to nemyslia, prípadne to nevedia vyhodnotiť. Menej viditeľný je pre mladých dopad korupčného správania na ich individuálne životy. Takmer každý tretí nevníma, že ich to negatívne postihuje. To môže naznačovať, že medzi slovenskými stredoškolákmi pravdepodobne nie je dobré pochopenie toho, aké dopady má korupčné správanie. Je aj možné, že nerozumejú do hĺbky, čo korupcia znamená a aký môže mať dopad.

Tínedžeri nemajú naivný pohľad na Slovensko. Korupciu vnímajú ako pomerne často sa vyskytujúci fenomén, s ktorým sa aj oni sami stretávajú. Kritickí sú aj v tom, ako vnímajú čestnosť konania jednotlivých aktérov v krajine. Zároveň polovica z nich sa prikláňa k názoru, že na Slovensku majú väčšie šance na úspech ľudia, ktorí sú pripravení klamať, podvádzať a správať sa korupčne v porovnaní s ľuďmi, ktorí to odmietajú.

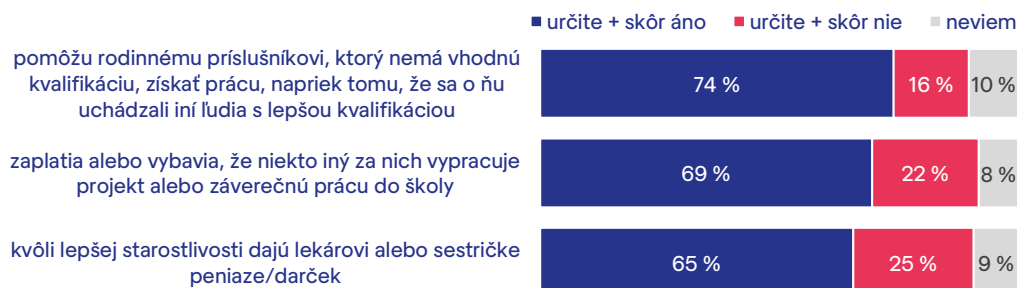
Žiakom stredných škôl sme prezentovali sedem príkladov korupčného správania,¹ tí v priemere označili štyri príklady zo siedmich ako bežné korupčné správanie na Slovensku. Najviac

¹ Konkrétne znenie príkladov korupčného správania sa je uvedené v grafe č. 7 a Top tri v grafe č. 2

stredoškolákov sa priklonilo k tomu, že je u nás bežné rodinkárstvo, akademická nečestnosť a drobné úplatky v zdravotníctve.

Mladí korupciu nielen vnímajú ako rozšírenú, ale aj deklarujú, že sa s ňou stretávajú (či už priamo, alebo nepriamo). Celkovo viac ako polovica mladých (57 %) uviedla, že sa za posledný rok stretla aspoň s jednou z korupčných situácií, ktoré sme im prezentovali. Čím viac príkladov korupčného správania tínedžeri uviedli ako bežnú prax na Slovensku, tým väčší počet korupčných situácií označili, že sa s nimi za posledných 12 mesiacov stretli. To môže naznačovať že tí, ktorí vedia rozoznávať jednotlivé korupčné situácie, si pravdepodobne aj korupciu skôr všimnú.

Graf č. 2: Bežnosť korupčného správania na Slovensku - Top tri

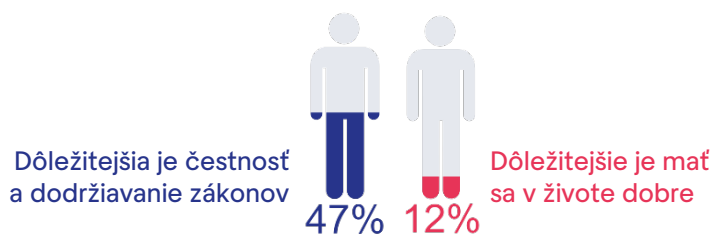

Zdroj: Prieskum, Otázka: Myslíš si, že pre väčšinu Slovákov je v súčasnosti bežné nasledovné správanie..TOP tri položky s najvyšším súhlasom. Podrobnejšie v grafe č. 7.

n = 2508, efektívne n = 2326 (93 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Napriek tomu, že sú stredoškoláci vystavení korupčnému správaniu v ich okolí, **vo všeobecnej rovine sa väčšina prikláňa k hodnotám čestnosti a dodržiavania zákonov**. Tínedžeri považujú nami vybrané príklady korupčného správania zväčša za nesprávne. Takmer polovica z nich (44 %) odmietla každý jeden z príkladov. Inklinácia k čestnosti súvisela u mladých s častejšou deklaráciou čestného správania či frekventovanejším neschvalovaním korupčného správania a naopak.

Piktogram č. 1: Podiel stredoškolákov, ktorí sa jasne prikláňajú k danému názoru* Čo je v živote dôležitejšie

*Stredoškoláci, ktorí pri dvojici opačných výrokov súhlasili s jedným výrokom a nesúhlasili s tým protichodným. Graf č. 17 zobrazuje výsledky v základnej forme.

A hoci mnohí stredoškoláci korupčné správanie nepovažujú za správne, je medzi nimi mnoho takých, ktorí stoja niekde v šedej zóne. **Takmer polovica mladých je benevolentná voči korupčnému správaniu, z ktorého ťaží rodina. Tieto formy korupcie sú u tínedžerov na Slovensku najakceptovanejšie.** Uprednostňovanie rodiny pred osobnou integritou je podľa väčšiny mladých na Slovensku bežné správanie. Zároveň polovica mladých by využila rodinu pre získanie dobrej práce alebo prijatie na prestížnu univerzitu. Taktiež viac ako štvrtina je aj priamo hodnotovo nastavená v prospech rodiny na úkor osobnej integrity. Rodina je jednou z najdôležitejších hodnôt

na Slovensku a rovnako to platí pre tínedžerov. Nie je preto prekvapením, že etické dilemy spojené práve s touto hodnotou boli pre mladých najťažšie na riešenie aj v našom dotazníku.

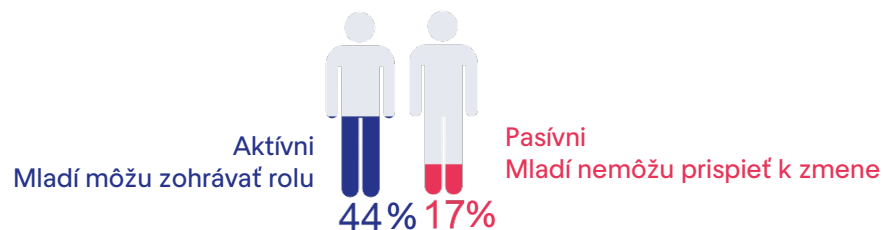
Ďalej, takmer tretina stredoškôľakov schvaľuje drobné úplatky v zdravotníctve. V dnešnej situácii na Slovensku sa s tým stretla štvrtina z nich a dvaja z troch to vnímajú ako bežnú prax.

Top trojicu najviac bežných korupčných situácií uzatvára akademický podvod, teda kupovanie si prác. S týmto typom neférového konania sa stredoškôľáci, podľa vlastných slov, aj najviac stretávajú. Hoci drvivá väčšina mladých hodnotí vlastnú školu ako čestného aktéra, o školstve ako takom už nie sú úplne presvedčení a čestnosť rezortu školstva hodnotia výrazne horšie. Vnímanie častých akademických podvodov v spoločnosti pravdepodobne vedie väčšinu mladých ku kritickému nazeraniu na integritu školstva na Slovensku. Kritické vnímanie čestnosti školstva môže naznačovať, že je v rezorte školstva slabé vyhranenie sa, či zapojenie sa do aktivít bojujúcich voči korupcii a akademickým podvodom. A hoci väčšina mladých označuje akademické podvody či kupovanie si znáмок za nesprávne konanie, polovica stredoškôľakov sa tiež priznala, že pri veľmi dôležitej písomke by sa uchýlila k nepoctivému správaniu. V komentároch niekoľko z nich aj argumentovalo, že ich k podvodnému konaniu núti samotný systém, keďže u nás záleží viac na známkach, ako na skutočných vedomostiach. Boj proti korupcii a akademickej nečestnosti tak v rezorte nemôže ostať bez zaangažovania samotných žiakov.

Len polovica stredoškôľakov by bola ochotná upozorniť na korupčné správanie. Odráža to nerozvinutú kultúru nemlčania na Slovensku. Dôvodom sú strach z odvety, nevnímanie osobnej zodpovednosti, nedôvera v riešenie problému, relativizácia korupčných skutkov ako nezávažných. Zároveň aj vidno, že inklinácia k čestnosti, neschvaľovanie korupčného správania súvisí s vyššou ochotou oznamovať korupčné správanie. Povzbudenie mladých cez hodnotové vzdelávanie by mohlo zvrátiť toto celospoločenské nastavenie.

Väčšina stredoškôľakov na Slovensku neabsolvovala vzdelávanie o témach ako je boj proti korupcii a/alebo hodnoty integrity (61 %). Mladí, ktorí sú viac zorientovaní v hodnotách, pritom deklarovali čestnejšie postoje, správanie či preferenciu týchto hodnôt. **Zároveň takmer polovica mladých verí, že by oni sami mohli zohrávať aktívnu rolu pri šírení čestnosti a protikorupčného správania v krajine.**

Piktogram č. 2: Podiel stredoškôľakov, ktorí sa jasne prikláňajú k danému názoru* Mladí ľudia môžu/nemôžu zohrávať dôležitú úlohu pri šírení čestnosti a protikorupčného správania

Zdroj: Prieskum, n = 2508, efektívne n = 2326 (93 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

*Stredoškôľáci, ktorí pri dvojici opačných výrokov, súhlasili s jedným výrokom a nesúhlasili s tým protichodným, graf nedáva 100 % z dôvodu nekonzistentných odpovedí na dva výroky. Graf č. 19 zobrazuje výsledky v základnej forme.

Stredoškôľáci z iných škôl ako sú gymnáziá mali častejšie tendenciu odpovedať možnosťou neviem a to hlavne v otázkach s etickými dilemami a dopadmi korupcie. Celkovo mierne viac schvaľujú korupčné správanie vo vybraných situáciách a hlavne také, z ktorého ťaží rodina. Naopak, gymnazisti sú sice viac skeptickí v tom, kto má na Slovensku väčšiu šancu na úspech (nečestní), avšak deklarujú vyšší záujem byť aktívni v téme boja proti korupcii. Chýbajúce vedomosti im v tom môžu zabrániť. Osobná integrita patrí medzi správanie, ktoré si osvojujeme/ učíme sa ho. Práve

tu môže škola zohrať pozitívnu rolu v príprave mladých na aktívnych občanov. To ale aktuálne robia školy iba poskromne a v podpore rozvoja osobnej integrity mladých tak zlyhávajú.

Odporúčania

- Výsledky poukazujú na pravdepodobne nedostatočné vzdelávanie v témach korupcie a integrity v 1. a 2. ročníkoch stredných škôl. Pre tvorbu vzdelávacieho programu pre hodnotové vzdelávanie by bolo vhodné zmapovať zakomponovanie tém hodnotového vzdelávania v aktuálnych osnovách v rámci ISCED 3 a vyhodnotiť, či existuje ucelený program hodnotového vzdelávania zameraný na otázky korupcie, protispoločenského správania či akademickej čestnosti.
 - Taktiež sa pozrieť bližšie, ako je v tomto smere nastavené vzdelávanie pre stredné odborné školy. Pri tvorbe vzdelávacieho programu sa pokúsiť o komplexné riešenie vhodné pre rôzne typy stredných škôl, prípadne sa zamerať a vytvoriť vhodné riešenie špeciálne pre stredné odborné školy.
- Z prieskumu sa dajú identifikovať nasledovné konkrétne témy, ktoré by vzdelávací program mal obsahovať a to:
 - etické dilemy - sústrediť sa na jasne definovanie toho, čo je čestné a nečestné správanie a riešiť aj s tým spojené dilemy;
 - téma dopadov korupcie na spoločnosť - konkrétne oblasti korupcie ako rodinkárstvo a korupcia spojená s neférovými výhodami pre rodinu a dopadov takého správania na spoločnosť; úplatky a ďalšie formy korupcie pri zdravotnej starostlivosti, akademický podvod a akademická čestnosť;
 - a rozvíjanie občianskych zručností a zodpovednosti v previazaní na protikorupčné opatrenia.
- Žiaci 1. a 2. ročníkov boli pomerne kritickí pri hodnotení integrity rezortu školstva. Túto tému by bolo vhodné ďalej rozpracovať, odhaliť názory aj ostatných žiakov a študentov, zamerať sa aj na hlbšie pochopenie, ktoré problémy a tendencie sú najvypuklejšie v oblasti korupcie školstva.
 - Zaujímavé by bolo aj zanalyzovať aktuálnu implementáciu protikorupčných politík v rezorte a ich efektívnosť aj v zmysle viditeľnosti vo verejnosti (s fokusom na verejnosť žiacku a študentskú). Ako je nastavená podpora škôl pri zavádzaní efektívnych protikorupčných politík a ako aktuálne fungujú žiacke a študentské aktivity v oblasti prevencie korupcie a v boji proti korupcii.
 - Ďalšou témou by mohlo byť aj preskúmanie strategickej komunikácie ministerstva školstva ako aj ďalších dôležitých aktérov v rezorte (vysoké školy, akademické platformy, neziskové organizácie) v téme korupcie a akademických podvodov a podpory prevencie korupcie. Do akej miery sa efektívne vyraňuje táto komunikácia voči negatívnym trendom v spoločnosti (akceptácia akademických podvodov, kupovania známok, prijímacích konaní a pod.).

3 ÚVOD A PREDSTAVENIE PRIESKUMU

Slovensko patrí medzi krajiny s najhorším hodnotením rozšírenia korupcie v Európskej únii v rámci ukazovateľov, ktoré merajú vnímanie tohto fenoménu². Občania Slovenskej republiky majú jednu z najvyšších mier akceptácie úplatkov³ a robenia láskavostí pre vybavenie toho či onoho vo verejnej správe⁴ v EÚ. Korupcia preto u nás patrí medzi významné celospoločenské problémy. Stretávame sa s ňou nielen v podobe úplatkov pre uľahčenie vybavenia záležitostí, obálok a darčiekov pre lekárov, zvýhodnení známeho pri získaní práce, alebo zákazky. Korupcia sa týka aj školstva, či už ide o „kupovanie“ si známok, prijatia na školy, alebo akademických podvodov vo forme zaplatenia si diplomových prác.

Stredoškoláci vo veku 15 až 17 rokov, ktorí žijú na Slovensku, vnímajú prevládajúce spoločenské normy a zároveň si v tomto veku budujú svoje postoje. Z iných výskumov vyplýva, že mladí ľudia na jednej strane deklarujú záujem o politiku, na druhej strane sú len málo zapojení do diskusie o politike alebo veciach verejných. To nevytvára ideálne podmienky pre rozvoj kritického myslenia a návykov aktívneho občianstva⁵. Mladí majú skôr slabšie porozumenie demokratických princípov. Zároveň majú tendenciu nedôverovať inštitúciám a pocit, že nemôžu nič ovplyvniť. A hoci majú tínedžeri dôveru vo vlastnú účinnosť, teda vieru v schopnosť dosiahnuť výsledky svojou činnosťou, v otázkach dodržiavania pravidiel (a etiky) vidno v ich názoroch kontroverzie. Porušiť pravidlá a zákony pre dosiahnutie výhod by neváhala rovnaká časť z nich ako tá, ktorá by to pravdepodobne odmietla⁶. Zároveň v rámci nášho regiónu a Pobaltia sú naši mladí najmenej spokojní so vzdelávacím systémom. Za nízkym hodnotením kvality vzdelávania stojí, okrem iného, aj problém korupcie v rezorte⁷.

Boj proti korupcii zahŕňa nielen postihovanie týchto činov, ale aj prevenciu korupcie. Pričom jedným z opatrení prevencie korupcie je upevňovanie kultúry integrity, v ktorej sa netolerujú korupčné praktiky⁸. Integrita sa v tomto prípade spája s morálkou a dodržiavaním hodnôt hlavne vo verejnom sektore. Ide o hodnoty ako čestnosť, poctivosť, nezaujatosť, transparentnosť a dôveryhodnosť pri vykonávaní úradných povinností a zverených právomocí⁹. Avšak kultúra integrity predstavuje akceptáciu týchto hodnôt celou spoločnosťou a vytváranie spoločenských noriem, ktoré hodnoty integrity odrážajú¹⁰.

Úrad na ochranu oznamovateľov (ÚOO) je jedným z aktérov protikorupčného systému v Slovenskej republike. Medzi jeho úlohy patrí aj šírenie občianskeho povedomia a upevňovanie spoločenského postoja, ktorý neakceptuje korupčnú činnosť, ale naopak aktívne voči nej vystupuje. Jednou z ambícií úradu je chopiť sa možnosti pracovať s mladou generáciou na Slovensku a pomocou vytvoreného vzdelávacieho programu vplyvať na ich postoje a hodnoty, aby si uvedomovali

² Napríklad Corruption Perception Index (CPI) od Transparency International, Special Eurobarometer 523 Corruption, alebo World Justice Project: Rule of Law Index a jeho faktor Absencia korupcie

³ Loek Halman, Tim Reeskens, Inge Sieben a Marga van Zundert. 2022. Atlas of European Values: Change and Continuity in Turbulent Times. Tilburg: Open Press TiU, Tilburg University. s. 63

⁴ Špeciálny Eurobarometer 523 – Korupcia. Júl 2022. Brusel: Európska Komisia. Dostupné na: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2658>, s. 12

⁵ Zora Bútorová a Oľga Gyárfášová. 2019. Občianske spolunažívanie očami tínedžerov. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky. s. 24 – 25

⁶ Nela Andresová, Jan Husák a Veronika Fishbone Vlčková. 2021. HODNOTY MLADÝCH Porovnanie hodnôt a postojov Čechov a Slovákov. Bratislava: Rada mládeže Slovensko. str. 18 – 20

⁷ Pavol Baboš a Aneta Világi. 2021. Výskumná správa o mladých na Slovensku nespokojní a predsa zostávajú. Viedeň: Friedrich-Ebert-Stiftung, Democracy of the Future. s. 19 – 21

⁸ https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/corruption_en

⁹ Úrad vlády SR. Od korupcie k integrite. Dostupné na: <https://www.bojprotikorupcii.gov.sk/od-korupcie-k-integrite/?csrc=177215043966962719>

¹⁰ Oksana Huss, Mike Beke, Jan Wynarski a Brigitte Slot. 2023. Directorate-General for Migration and Home Affairs, Handbook of good practices in the fight against corruption. Publications Office of the European Union. Dostupné na: <https://data.europa.eu/doi/10.2837/575157>

škodlivosť korupčného správania pre spoločnosť, následky podvádzania a akademickej nečestnosti a považovali takéto konanie za neakceptovateľné.

Na Slovensku sa výskumom hodnôt mladých venovala Rada mládeže Slovenska, existuje aj niekoľko výskumov, ktoré sa venujú vzťahu mládeže k demokracii a občianskej spoločnosti. Žiaden ale ucelene nepokrýva otázky korupcie, protispoločenského správania sa a akademickej čestnosti. ÚOO sa z tohto dôvodu rozhodol zrealizovať prieskum, ktorý by prispel k spoločenskej diskusii o tejto téme a poznatky by slúžili ako jeden z podkladov pri tvorbe obsahu vzdelávacieho programu zameraného na hodnotové vzdelávanie. Hlavnými cieľmi prieskumu bolo zistiť a popísať, ako tínedžeri v súčasnom spoločenskom dianí vnímajú hodnoty ako je osobná integrita a čestnosť a ako pristupujú k podvádzaniu a korupcii. Zároveň vyhodnotiť, či sa mladí líšia v tom, ako pristupujú k týmto témam v jednotlivých podskupinách ako je región či druh navštevovanej školy. Cieľom bolo vytvoriť podklad, ktorý by pomohol pri identifikácii tém, ktorým by sa mal vzdelávací program venovať.

Pre naplnenie týchto cieľov sme sa rozhodli realizovať kvantitatívny dotazníkový prieskum. Vytvorili sme dotazník, ktorý sa venoval trom hlavným výskumným okruhom. Otázky v prvom okruhu sa snažili pochopiť, ako stredoškólači rozmyšľajú nad čestnosťou a bezúhonnosťou a ako vidia rozšírenie korupcie v ich okolí. Druhý okruh sa venoval pochopeniu ich postojov ku korupcii, podvádzaniu a akademickej nečestnosti. Zisťovali sme aj ich prístup k vzťahu medzi vybranými hodnotami a úspešnosťou v osobnom a pracovnom živote. Tretí okruh sa dotkol toho, či sú ochotní zohrať aktívnu rolu v boji proti korupcii a ozvať sa, keď vidia neférové správanie a aké vzdelávanie o bezúhonnosti a čestnosti mladí ľudia doteraz absolvovali. Pri tvorbe otázok sme vychádzali z dotazníka Youth Integrity Survey, ktorý realizovala Transparency International na mladých vo viacerých krajinách a to hlavne z dotazníka použitého vo Vietname v prieskume z roku 2019, ktorý sa sústredil na štyri hlavné zložky integrity: 1. morálka a etika; 2. zásady; 3. rešpektovanie pravidiel; 4. odolnosť voči korupcii.

Prieskum vnímania a postojov mladých bol realizovaný v spolupráci s Národným inštitútom vzdelávania a mládeže (NIVAM). Do prieskumu sme zapojili žiakov 1. a 2. ročníka stredných škôl. Metódou zberu dát bolo CAWI, odpovede teda žiaci vyplňali online, priamo cez webový odkaz na dotazník a to v termíne od 30.11. 2022 do 26.1. 2023. Školy, ktoré boli oslovené na spoluprácu v tomto prieskume, boli vybrané reprezentatívne vzhľadom na región (západ, stred, východ) a typ školy (gymnázium, iný typ strednej školy) z databázy žiakov stredných škôl Centra vedecko-technických informácií SR (CVTI SR) poskytnutej NIVAM. Proporčný (kvótny) náhodný výber prebiehal v šiestich kvótach (stratách). Pre zabezpečenie uskutočniteľnosti prieskumu sa dotazník realizoval iba v slovenskej jazykovej mutácii a neprispôboval sa ani rôznym zdravotným znevýhodneniam.

Celkovo sa do prieskumu zapojilo 36 škôl a dotazník vyplnilo 2508 žiakov. Vzorka žiakov, ktorí odpovedali na dotazník, sa len mierne vychýlila od stanovených kvót na región a typ navštevovanej školy. Pre lepšie zabezpečenie reprezentatívnosti sa pristúpilo k váženiu dát podľa pohlavia a kraja. Hlavnými limitmi vzorky je nemožnosť analyzovania výsledkov z pohľadu krajov či väčších celkov regiónov (západ, stred, východ) z dôvodu, že v podskupinách sa už vzorka viac vychýľuje od hodnôt cieľovej skupiny. Pri interpretácii výsledkov pri pohľade cez typ navštevovanej školy gymnázium verzus iný druh strednej školy treba prihliadať na to, že v podskupine iný druh strednej školy sú nadreprezentovaní žiaci obchodných akadémií, čo môže mať vplyv na výsledky. Detailnejší popis vzorky respondentov a jej prípadné limity sú v kapitole Metodológia.

V nasledujúcej kapitole sa správa venuje podrobnému predstaveniu výsledkov prieskumu. Postupne sa prechádzajú hlavné tri výskumné okruhy: 1. vnímanie a skúsenosť s podvádzaním a korupciou, 2. prístup ku korupcii a podvádzaniu, 3. rola mladých v boji proti korupcii. V ďalšej kapitole Metodológia sú detailne vysvetlené ciele prieskumu, tvorba a obsah dotazníka, výber vzorky a následne jej popis a limity vzorky. Na záver správy sú k dispozícii prílohy, ktoré obsahujú

bližší pohľad na vybrané výsledky cez sledované podskupiny (pohlavie a druh navštevovanej školy), znenie dotazníka, socio-demografickú charakteristiku vzorky, spätnú väzbu respondentov na dotazník, popis cieľovej skupiny, vzorky a váženia a porovnanie vybraných výsledkov s výsledkami z iných krajín.

4 PODROBNÉ VÝSLEDKY Z PRIESKUMU

4.1 VNÍMANIE A SKÚSENOSŤ S PODVÁDZANÍM A KORUPCIOU

Ako stredoškólači chápu česťnosť a vplyv nečesťnosti na spoločnosť

V úvode dotazníka sme sa pokúsili poodhaliť, ako mladí ľudia vnímajú česťnosť a ako nad ňou rozmýšľajú. Prvákom a druhákom stredných škôl sme predložili sedem výrokov, ktoré opisovali konanie fiktívnej osoby, pričom pre každú z definícií správania mali žiaci určiť, či sa tak česťná osoba správa alebo nie. Konkrétne znenie výrokov je uvedené v grafe č. 3. Vždy, keď žiaci neakceptovali neférové správanie, získali jeden bod. Mladí v priemere získali 3,6 bodov zo 7 možných, pričom až 52 % stredoškólačov získalo len tri body zo siedmich. Nečesťné správanie pri viac ako piatich výrokochoch odmietlo len 32 % žiakov (graf č. 4).

Tabuľka č. 1: Počet bodov za výroky, v ktorých mladí neakceptovali neférové správanie

	Gymnázium	Stredné školy	Celkovo
Priemerný počet bodov	3,9 ▲	3,5 ▼	3,6

Vážená veľkosť vzorky

691

1817

2508

Zdroj: Prieskum, Efektívne n = 2348 (94 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

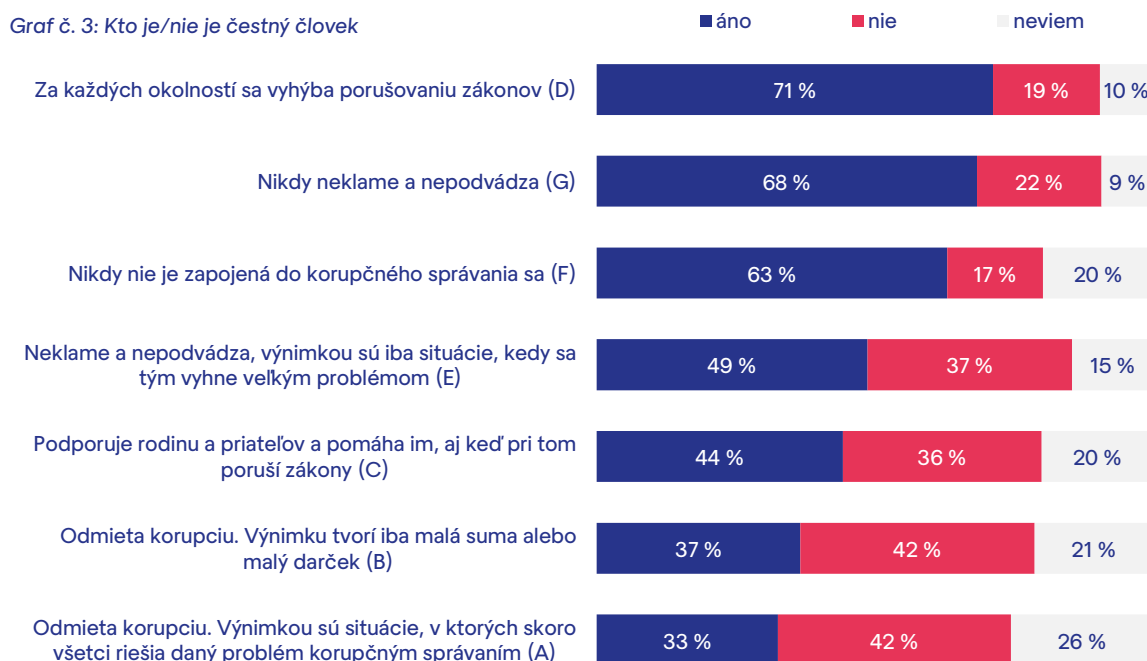

Štatisticky významné rozdiely, Nezávislý komplexný t-test pre porovnanie dvoch priemerov t = 5,836 Počet stupňov voľnosti 1157,75 p < 0,000001

Mladí majú problém posúdiť, čo je česťné a nečesťné právanie pri etických dilemách

Stredoškólači vedeli správne identifikovať hlavne tri absolútne výroky (graf č. 3, výroky D, G, F). Teda výroky, ktoré boli jednoznačné a nenastolovali etickú dilemu. Tam veľká väčšina z nich jasne rozoznala, čo znamená byť česťný/á. Zvyšné výroky, ktoré nastolili etickú dilemu, už boli pre mladých problematické. Pre správnu odpoveď bolo nutné odpovedať „nie“, takto sa česťná osoba nespráva, a tak neakceptovať neférové správanie.

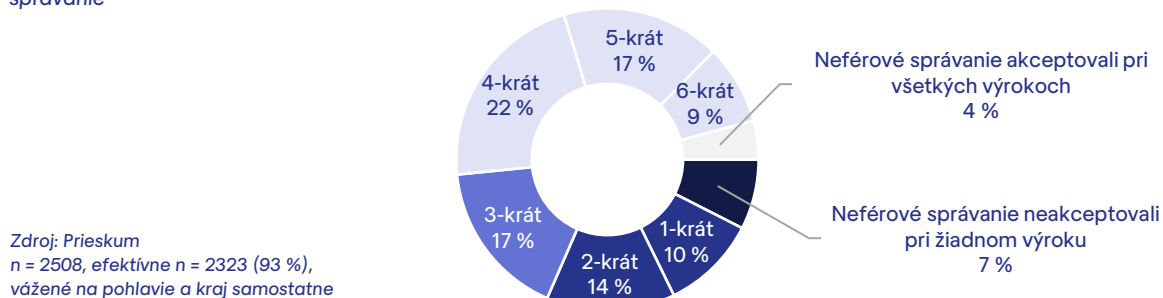
Graf č. 3: Kto je/nie je česťný človek

Zdroj: Prieskum, Otázka: Myslíš si, že česťná osoba je v bežnom živote charakterizovaná takýmto správaním sa? n = 2508, efektívne n = 2325 (93 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Pre takmer polovicu mladých je totiž stále čestné, ak sa podvádza v prípade, že sa tak daná osoba vyhne problémom. Respektíve, ak sa uprednostní rodina pred zákonom. Tretina stredoškolákov tiež súhlasila s tým, že aj čestní ľudia sa správajú korupčne v prípadoch, ak ide o malé sumy, či v situáciách, keď sa tak správajú všetci. Na školách tak máme dve tretiny žiakov, ktorí akceptujú aj neférové formy správania sa pri charakterizovaní čestnej osoby, a to vo väčšine opytovaných výrokov (graf č. 4). Žiaci iných stredných škôl ako gymnázií sú na tom mierne horšie (tabuľka č.1), získali v priemere menej bodov, takisto mali častejšie tendenciu odpovedať možnosťou „neviem“. Mladí, na záver dotazníka, dostali priestor pridať komentár. V ňom viacerí spomenuli, že odpovedať na hypoteticky položené otázky bolo pre nich náročné, keďže mnohé záleží na konkrétnej situácii a sú aj také okolnosti, pri ktorých môže byť čestné neférové výhody využiť.

Graf č. 4: Rozdelenie stredoškolákov, podľa toho, pri kolkých výrokoch o správaní čestnej osoby akceptovali neférové správanie

Z výsledkov sa dá zároveň odpozorovať, že ak sa v danom opise správania nachádza slovo korupcia, žiaci mali vyššiu tendenciu odpovedať „neviem“, vid' graf č. 6. Táto tendencia bola vyššia medzi stredoškolákmi na odborných školách, kde podiel mladých, ktorí nevedeli odpovedať, vzrástol približne na štvrtinu v porovnaní s gymnazistami, kde bol tento podiel o viac ako 10 percentuálnych bodov nižší¹¹. Našou hypotézou je, že nie všetci tínedžeri pojmu korupcia rozumeli, prípadne si ním neboli úplne istí. A to napriek tomu, že sme zjednodušenú definíciu korupcie (box č. 1) uviedli krátko predtým, ako išli odpovedať na túto otázku. Keďže sme v prieskume priamo netestovali, ako dobre žiaci rozumejú samotného pojmu korupcia, bolo by zaujímavé sa na to v budúcnosti zamerať.

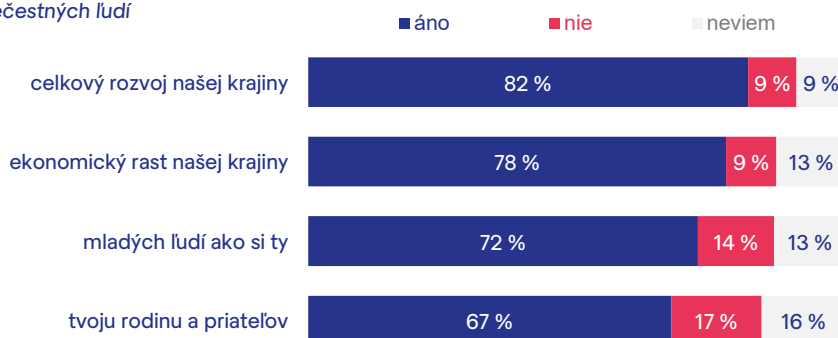
Box č. 1:

Korupcia je správanie, pri ktorom niekto zneužíva svoje postavenie, moc, vplyv alebo pozíciu, na ktorej pracuje, pre získanie výhod, peňazí a moci pre seba a svojich blízkych (napr. podplácanie, dávanie darčiekov, dosadzovanie svojich ľudí, kupovanie si lepších známkov a podobne).

Medzi mladými ľuďmi na Slovensku existuje isté povedomie o tom, že nečestnosť, korupcia a podvádžanie majú škodlivý vplyv. V odpovediach na otázku, či nečestní ľudia predstavujú vážny problém, vidno, že s tým väčšina stredoškolákov súhlasila (graf č. 5). Mierne viac z nich súhlasí s problematickosťou týchto ľudí pre krajinu a jej rozvoj, ako pre ich osobné životy.

¹¹ Detailný pohľad na rozdiely medzi gymnazistami a inými stredoškolákmi sú uvedené v prílohe č. 1

Graf č. 5: Problematickosť nečestných ľudí

Zdroj: Prieskum, Otázka: Myslíš si, že ľudia, ktorí sa nesprávajú čestne, spravodlivo a nedodržia pravidla, správajú sa korupčne, predstavujú vážny problém...

n = 2508, efektívne n = 2318 (92 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

V porovnaní s inými stredoškólakmi súhlasí väčší podiel gymnazistov s negatívnym dopadom konania nečestných ľudí na krajinu a jej rozvoj (rozdiel v priemere 13 percentuálnych bodov). Avšak, v ostatných dvoch kategóriách, ktoré hovoria o dopade na ich životy, už rozdiel medzi gymnazistami a inými stredoškólakmi zaniká¹².

Možnosťou je, že pochopenie dopadov korupcie je medzi tínedžermi iba povrchné

Škodlivý vplyv korupcie a podvádzania je tak medzi tínedžermi mierne viac vnímaný vo všeobecnej rovine ako v konkrétnej, týkajúcej sa ich samotných a ich bytia. Viaceré prieskumy poukazujú na slabšie pochopenie pojmov, ktoré sa spájajú s občianskou spoločnosťou¹³ a demokraciou u mladých¹⁴. Naš prieskum ukazuje, že žiaci menej výrazne vnímajú dopad korupcie na ich konkrétne životy. Našou hypotézou je, že jedným z dôvodov tohto javu môžu byť práve povrchné vedomosti a porozumenie korupcie a jej dopadov. Tento vzťah by bolo ale potrebné zmerať vhodnými na to určenými nástrojmi.

Stredoškólači sú zároveň pomerne kritickí v tom, ako hodnotia čestnosť jednotlivých inštitúcií na Slovensku (čestnosť konania ich zamestnancov), viď graf č. 6. Najväčšiu dôveru vyslovili svojej škole ako subjektu, ktorý im je z hodnotených inštitúcií najbližší. Pričom gymnazisti uvádzajú častejšie než iní stredoškólači (rozdiel 9 perc. bodov), že zamestnanci ich školy konajú čestne. Ak sa pozrieme na zvyšné inštitúcie, tínedžeri vyslovili jasnú nedôveru v čestnosť parlamentu a vlády, málo z nich tiež verí v integritu podnikateľského prostredia. V porovnaní s gymnazistami iní stredoškólači dôverovali podnikateľom o trochu viac (rozdiel 10 perc. bodov)¹⁵. Zvyšné inštitúcie hodnotí ako čestné približne polovica mladých. Rebríček hodnotenia integrity jednotlivých inštitúcií odráža celkovú dôveryhodnosť týchto inštitúcií v iných prieskumoch¹⁶. Zároveň poradie dôveryhodnosti je u mladých obdobné ako u dospeléj populácie¹⁷. Mladí ľudia tak odrážajú celkové vnímanie inštitúcií v spoločnosti.

¹² Pozri prílohu č. 1

¹³ Katarína Čavojská, Jana Feherpataky-Kuzmová, Veronika Fishbone Vlčková a Michaela Beck-Lehrhauptová. 2020. 4.3 Mládež – občianska spoločnosť a participácia. In: Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti: s. 258 – 263

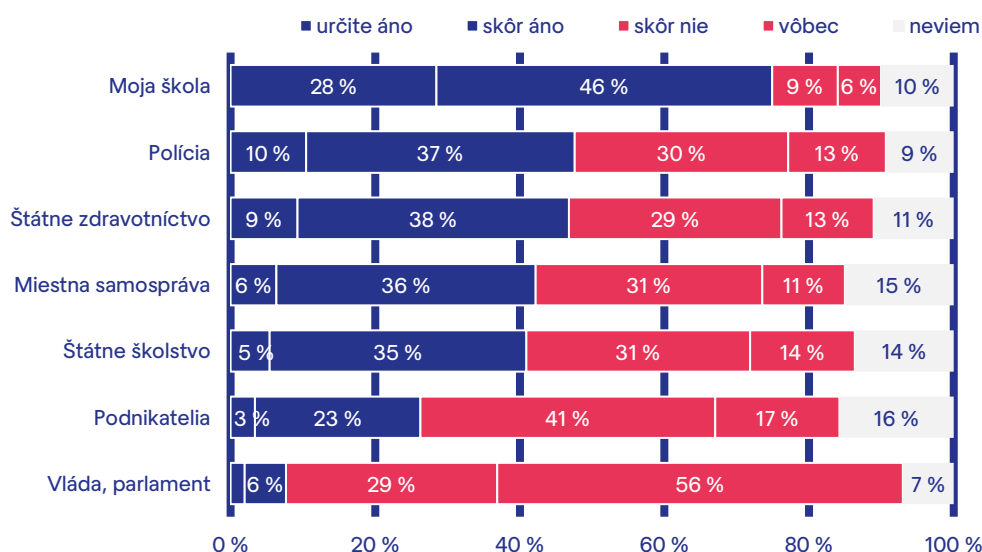
¹⁴ Nela Andresová, Jan Husák a Veronika Fishbone Vlčková. 2021. HODNOTY MLADÝCH Porovnanie hodnôt a postojov Čechov a Slovákov. Bratislava: Rada mládeže Slovensko. s. 18

¹⁵ Detailný pohľad na rozdiely medzi gymnazistami a inými stredoškólakmi sú uvedené v prílohe č. 1

¹⁶ Nela Andresová, Jan Husák a Veronika Fishbone Vlčková. 2021. HODNOTY MLADÝCH Porovnanie hodnôt a postojov Čechov a Slovákov. Bratislava: Rada mládeže Slovensko. s. 79

¹⁷ Katarína Čavojská, Jana Feherpataky-Kuzmová, Veronika Fishbone Vlčková a Michaela Beck-Lehrhauptová. 2020. 4.3 Mládež – občianska spoločnosť a participácia. In: Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti: s. 253

Graf č. 6: Do akej miery sú čestní zamestnanci v nasledujúcich oblastiach

Zdroj: Prieskum, Otázka: Podľa teba, do akej miery môžeme o zamestnancoch pracujúcich v týchto odvetviach povedať, že konajú čestne? n = 2508, efektívne n = 2326 (93 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Hodnotenie rezortu školstva ako čestného aktéra je skôr slabšie

Stredoškooláci v našom prieskume hodnotili štátne školstvo ako skôr podpriemerne. Zo všetkých tínedžerov sa len menej ako polovica (41 %) vyslovila, že v štátnom školstve zamestnanci konajú čestne, čo je mierne horšie hodnotenie ako v prípade štátneho zdravotníctva či polície. Zároveň mladí na Slovensku vnímajú rozšírenie korupcie v školstve najhoršie spomedzi krajín V4 a Pobaltia. Viac ako polovica z nich súhlasila, že v školstve existujú prípady kupovania známok a skúšok¹⁸. Stredoškooláci už aj v iných prieskumoch prezentovali svoj kritický pohľad na stav školstva na Slovensku¹⁹. Naš prieskum tak opäť priniesol nepriaznivé vnímanie školstva, tentokrát cez percepciu rozšírenosti korupcie v rezorte. V kontraste s týmto vnímaním je jednak vnímanie dospeléj populácie, ktorá školstvo väčšinou hodnotí ako dôveryhodného aktéra²⁰. Druhým paradoxom je, že väčšina stredoškoolákov hodnotila vlastnú školu ako čestného aktéra. Jedným z vplyvov mohol byť samotný zber dát organizovaný priamo cez školy a koordinátorov na škole, čo mohlo viesť mladých k deklarativným odpovediam. Zaujímavé by bolo ale rozpracovať aj ďalšie hypotézy, prečo sú mladí tak kritickí voči korupcii v rezorte, ale voči vlastnej škole nie.

Skúsenosti mladých s podvádzaním a korupciou

Stredoškooláci označili ako bežnú prax na Slovensku v priemere polovicu zo siedmich príkladov korupčného správania, ktoré sme im prezentovali (graf č. 7). Viac polovica mladých tiež uviedla, že sa osobne alebo sprostredkovane stretla aspoň s jednou zo šiestich korupčných situácií, na ktoré sme sa pýtali. Výsledky tak naznačujú, že tínedžeri vnímajú korupciu ako rozšírený fenomén.

Najrozšírenejšie sú podľa mladých rodinkárstvo, akademické podvody a drobné úplatky v zdravotníctve

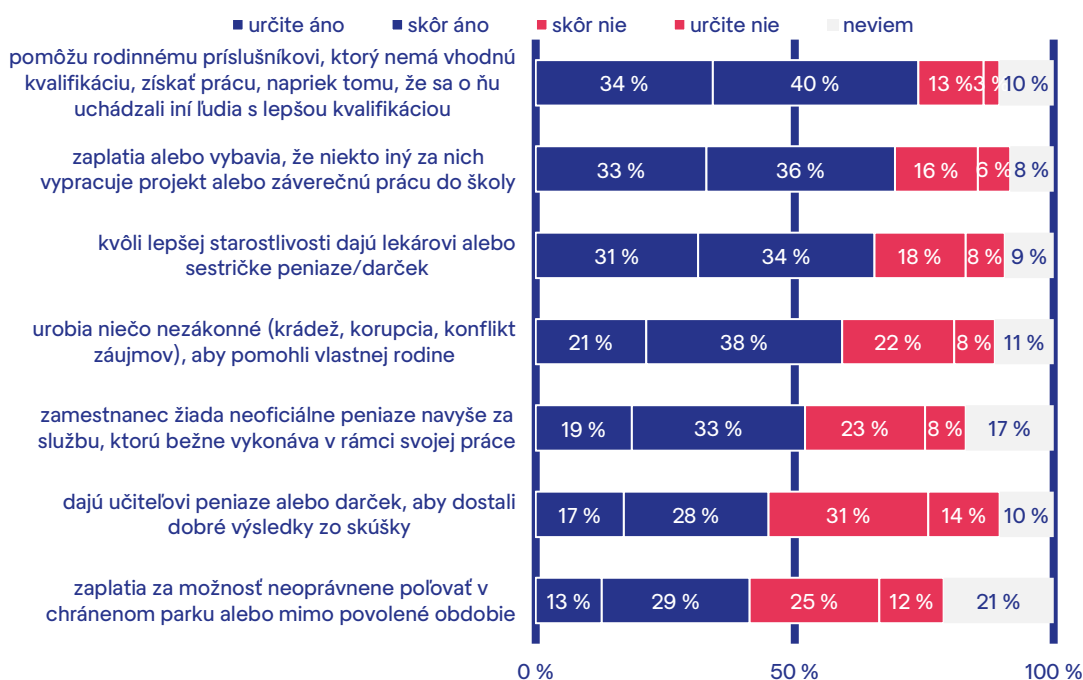
Najviac je podľa mladých rozšírené rodinkárstvo, malé úplatky v zdravotníctve a akademické podvody (vypracovanie prác), vid' graf č. 7. Tieto tri neduhy vníma ako bežné vyše 65 % stredoškoolákov. To sú zároveň korupčné situácie, s ktorými sa stretol približne každý štvrtý z nich za posledných 12 mesiacov, vid' graf č. 9.

¹⁸ Pavol Baboš a Aneta Világi. 2021. Výskumná správa o mladých na Slovensku: Nespokojní a predsa zostávajú. Viedeň: Friedrich-Ebert-Stiftung, Democracy of the Future. s. 19 – 21

¹⁹ Elena Gallo Kriglerová a Alena Holka Chudžíková. 2021. Čo si myslia mladí? Bratislava: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže. s. 19

²⁰ Vysoké školy patria medzi top 3 najdôveryhodnejšie inštitúcie v pravidelných prieskumoch agentúry FOCUS pre SAV. Školstvo je druhá najmenej skorumpovaná inštitúcia.

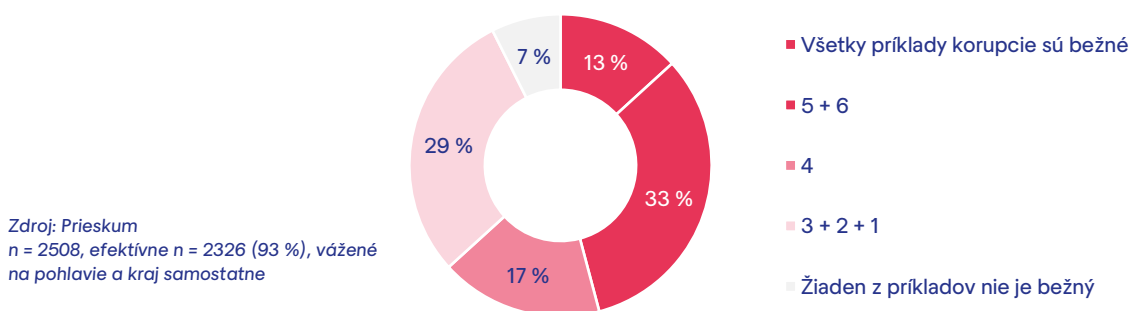
Graf č. 7: Bežnosť korupčného správania na Slovensku

Zdroj: Prieskum, Otázka: Myslíš si, že pre väčšinu Slovákov je v súčasnosti bežné nasledovné správanie...
n = 2508, efektívne n = 2326 (93 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Viac ako polovica tínedžerov tiež súhlasila, že je na Slovensku zaužívané podplácanie, či pomoc rodine za každú cenu (aj keby to malo znamenať krádež, či korupciu). Zároveň ani v jednom prezentovanom prípade korupčného správania sa nenašla väčšina tínedžerov, ktorá by sa vyjadрила, že dané korupčné správanie nie je na Slovensku bežné. Iba v prípade uplácenia učiteľov sa mladí rozdelili do dvoch rovnako veľkých táborov, 45 % z nich súhlasilo, že je to na školách bežné a 45 % s tým nesúhlasilo.

Graf č. 8: Rozdelenie stredoškolákov podľa toho, koľko typov korupčného správania označili za bežnú prax na Slovensku

Zdroj: Prieskum
n = 2508, efektívne n = 2326 (93 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

V odpovediach stredoškolákov nedominoval konkrétny typ korupčnej situácie, s ktorou sa za posledný rok stretlo najviac mladých, vid' graf č. 9. Naopak, podiel tínedžerov, ktorí sa stretli s danou korupčnou situáciou, je medzi jednotlivými prezentovanými situáciami veľmi podobný. Zo šiestich opytovaných korupčných situácií ani v jednom prípade nebol podiel tínedžerov, ktorí sa s ňou stretli, nižší ako 20 % a rozdiel medzi najmenej a najviac uvádzanou situáciou je len 9 percentuálnych bodov. To môže byť spôsobené „sprostredkovaným stretnutím“ (členovia tvojej rodiny ti hovorili, že zažili korupciu v týchto situáciách).

Graf č. 9: Skúsenosť s korupciou v nasledujúcich situáciách

Daná situácia... za úplatok, darček alebo neoficiálne cez známeho

	áno	nie	neviem
Odovzdanie projektu alebo inej práce vypracovanej niekým iným...	29 %	54 %	17 %
Zvýhodnenie známeho/príbuzného pri získaní práce...	28 %	54 %	18 %
Predpísanie liekov alebo zdravotná starostlivosť v nemocnici...	25 %	60 %	15 %
Vyhnutie sa pokute alebo trestu od polície...	22 %	62 %	16 %
Vybavenie si dokumentu/dokladov (alebo iný administratívny úkon)...	22 %	61 %	17 %
Dobré výsledky na skúške/prijímacom konaní...	20 %	64 %	16 %

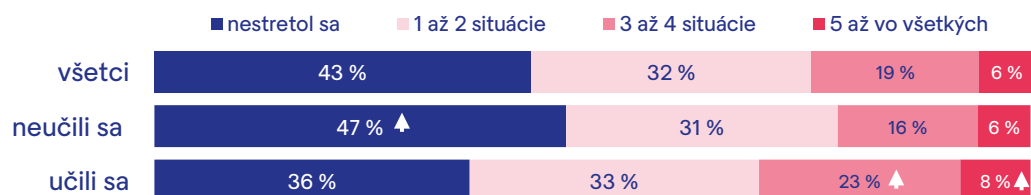
Zdroj: Prieskum, Otázka: Za posledných 12 mesiacov, stretol/a si sa ty osobne s korupciou v nasledovných situáciách, alebo členovia tvojej rodiny ti hovorili, že zažili korupciu v týchto situáciách?
n = 2508, efektívne n = 2326 (93 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Je možné, že mladí, ktorí vedia rozoznávať korupčné situácie, si korupciu aj skôr uvedomia, keď sa s ňou stretnú

Medzi tým, ako bežnú vnímali stredoškólači korupciu okolo nich a ich deklarovanou skúsenosťou s korupciou, je stredne silný vzťah²¹. Tí, ktorí uvádzali ako bežnú prax viac príkladov korupčného správania, označovali viac príkladov situácií, kedy sa stretli s korupciou oni sami. Jedným z možných vysvetlení je, že mladí, ktorí vedia rozoznávať jednotlivé korupčné situácie, si korupciu aj skôr uvedomia.

Je to vidno aj v tom, že máličko viac tínedžerov, ktorí sa o korupcii neučili, deklarovali, že sa s ňou nikdy nestretli (47 %) v porovnaní s tými, ktorí sa o nej učili (či už v škole alebo na krúžku, 36%, graf č.10). Zároveň ale treba uviesť, že rozdiely medzi tými, čo sa učili a neučili o protikorupčnom správaní, sú síce štatisticky významné, ale stále pomerne malé. Okrem toho sme neskúmali bližšie, o aké vzdelávanie išlo, takže môže ísť aj o náhodu. Ide teda o hypotézu, ktorú by bolo zaujímavé rozpracovať.

Graf č. 10: Skúsenosť s korupciou - rozdelenie stredoškólačov podľa počtu označených situácií (stretli sa s korupciou) a toho, či sa učili o protikorupčnom správaní a/alebo hodnotovej orientácii

Zdroj: Prieskum, Otázka: Za posledných 12 mesiacov, stretol/a si sa ty osobne s korupciou v nasledovných situáciách, alebo členovia tvojej rodiny ti hovorili, že zažili korupciu v týchto situáciách?
n = 2508, efektívne n = 2329 (93 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

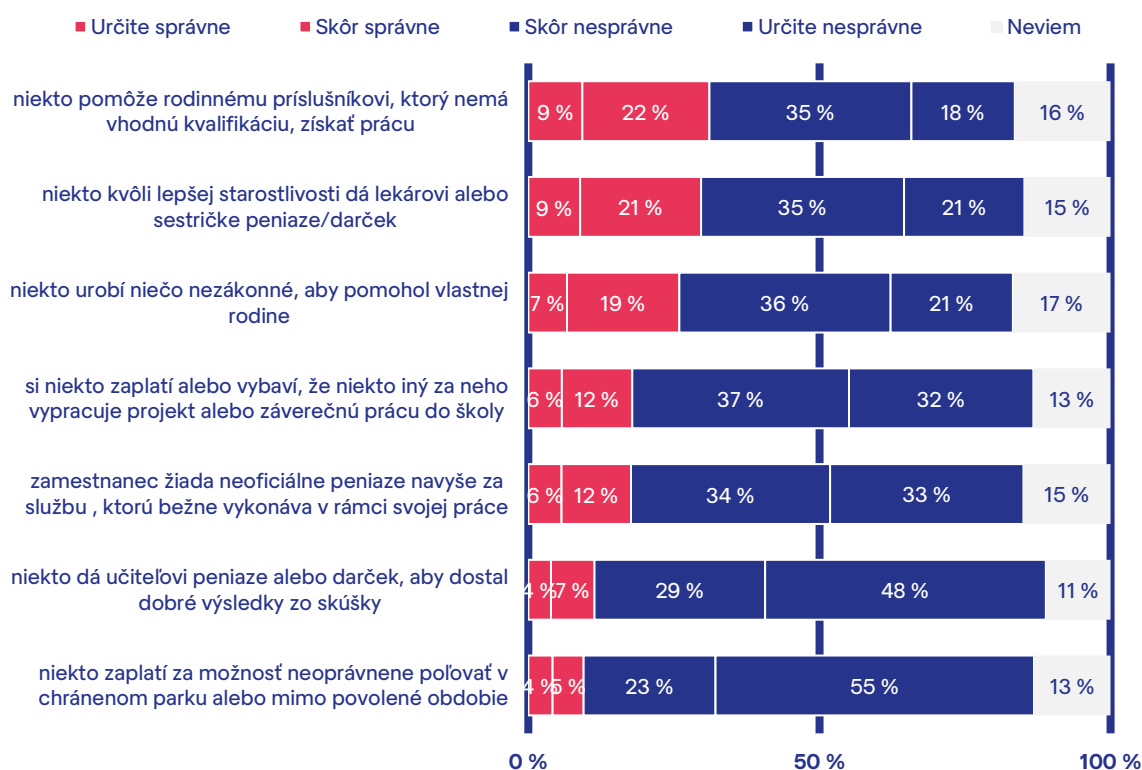
²¹ Premenné boli prerobené na numerické (počet označených situácií ako bežných a počet označených typov korupcie ako skúsenosť) Pearsonov koeficient korelácie $r = 0,33$; $eš = 17,37$; $p\text{-value} < 0,00000000001$. Záver: korelácia je štatisticky významná.

4.2 PRÍSTUP KU KORUPCII A PODVÁDZANIU

Aké postoje majú stredoškólači k podvádzaniu a korupcii

Okrem vnímania rozšírenia korupcie na Slovensku a ich skúsenosťou s korupčnými situáciami sme sa zaujímali aj o to, aké postoje majú tínedžeri k podvádzaniu a korupcii. Stredoškólakom sme preto položili otázku, či sú príklady korupčného správania (ich znenie je v grafe č. 11) podľa nich správne alebo nesprávne. A hoci mladí mnohé z príkladov korupcie uvádzali ako bežné správanie na Slovensku, väčšina z nich si nemyslí, že je to správne konanie.

Graf č. 11: Postoj ku korupčnému správaniu

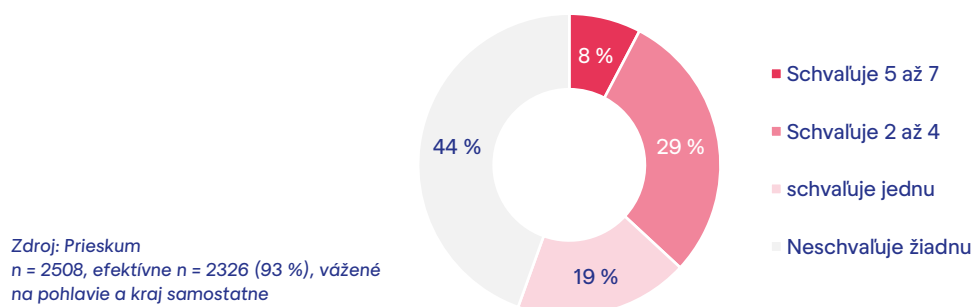
Zdroj: Prieskum, Otázka: Myslíš si, že je správne alebo nesprávne, ak niekto urobí nasledovné:
n = 2508, efektívne n = 2317 (92 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Korupčné správanie neschvaľujú skôr tínedžeri, ktorí lepšie obstáli v etických dilemách

Takmer polovica tínedžerov (44 %) vnímala každý príklad korupčného správania ako nesprávne konanie, viď graf č. 12. Tento podiel je vyšší u dievčat v porovnaní s chlapcami o 12 percentuálnych bodov. Vzťah vidno aj medzi tým, ako mladí chápu česťnosť (koľkokrát odmietli neférové správanie ako charakteristiku česťnej osoby) a tým, ako často mali tendenciu uvádzať, že korupčné správanie je nesprávne²². Inými slovami, stredoškólači sú pri etických kompromisoch pomerne konzistentní. Hlavne čo sa týka rodinkárstva a pomoci rodine aj na úkor zákonov (toto správanie schvaľuje o 16 perc. bodov viac tých, ktorí považujú takú osobu za česťnú ako tých, ktorí nie).

²² Premenné boli prerobené na numerické (počet bodov za otázku o česťnej osobe a počet označených typov korupcie ako nesprávnych) Pearsonov koeficient korelácie $r = 0,31$; Pre testovanie štatistickej významnosti korelačného koeficienta sa použil obojstranný test, t-štatistika = 16,26; p-value < 0,000000000001. Záver: korelácia je štatisticky významná.

Graf č. 12: Rozdelenie stredoškôľákov podľa počtu schvaľovaných situácií korupčného správania sa

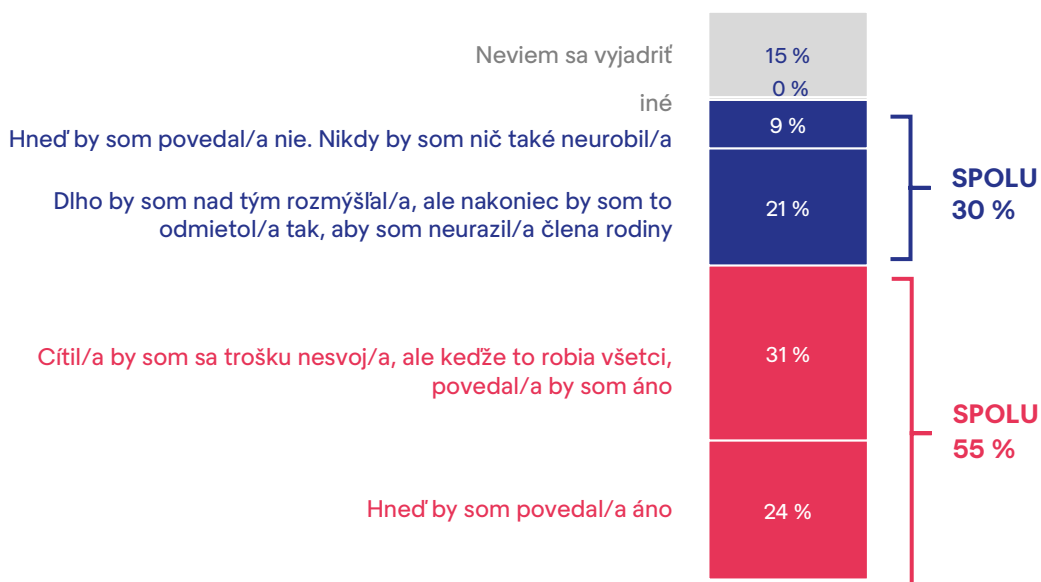
42 % tínedžerov schvaľuje jeden alebo druhý príklad korupčného správania spojeného s rodinou

Najväčší podiel mladých, takmer tretina z nich, súhlasila, že rodinkárstvo je správne. Ďalšia štvrtina pripúšťa, že pri pomoci rodine sa toleruje aj porušenie zákona (graf č.11). Aspoň jednu z týchto dvoch typov korupčného správania si vybrala ako správnu takmer polovica (42 %) tínedžerov. Chlapci mali mierne vyššiu tendenciu odsúhlasovať takéto konanie (rozdiel 7 až 10 perc. bodov v porovnaní s dievčatami). Rozdiely sa ukazujú aj v druhu navštevovanej školy, gymnazisti mali menšiu tendenciu považovať za správne jednotlivé korupčné situácie spojené s rodinou (rozdiel 14 a 8 perc. bodov v porovnaní s inými stredoškôľákmi)²³. Rodina je (nielen) pre mladých na Slovensku jedna z najdôležitejších hodnôt v živote²⁴. Hypotézou preto je, že pravdepodobne z toho vychádzajú tendencie uprednostniť ju aj na úkor čestnosti či osobnej integrity.

Viac ako polovica mladých by využila rodinkárstvo, ak by mala tú možnosť

Stredoškôľákov popri rodinnej súdržnosti ale lákajú aj možné neférové výhody, ktoré z nej môžu plynúť. Keď sme ich konfrontovali s tým, ako by sa zachovali v problematickej situácii, viac ako polovica z nich by sa uchýlila k využitiu rodinkárstva pre získanie dobrej práce alebo prijatia na prestížnu univerzitu. Hoci mierne viac z nich uviedlo, že by sa pri tom cítili nesvoji (31 %), graf č. 13.

Graf č. 13: Postoj v problematických situáciách: prijatie na univerzitu alebo získanie práce

Zdroj: Prieskum, Otázka: Čo by si urobil/a, ak by si mal/a možnosť byť prijatý/a na prestížnu univerzitu bez skúšok, za pomoci priateľa či rodiny, alebo, ak by si mohol/a týmto spôsobom prednostne dostať dobrú prácu?
n = 2508, efektívne n = 2358 (94 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne
Dôvod, prečo graf nedáva 100 %, je zaokrúhľovanie (nie je zobrazené desatinné číslo)

²³ Pozri prílohu č. 1

²⁴ Nela Andresová, Jan Husák a Veronika Fishbone Vlčková. 2021. HODNOTY MLADÝCH Porovnanie hodnôt a postojov Čechov a Slovákov. Bratislava: Rada mládeže Slovensko. s. 70

Viac ako polovica stredoškólkov by pre získanie dobrej známky podvádžala

Okrem využitia neférových výhod vďaka rodine sa polovica (54 %) stredoškólkov priznala, že pri veľmi dôležitej písomke, alebo teste by sa uchýlila k nečestnému správaniu, najčastejšie k opisovaniu, či už z ťaháku alebo od spolužiaka (graf č.14).

Graf č. 14: Postoj v problematických situáciách: získanie dobrých známok

Zdroj: Prieskum, Otázka: Čo by si bol/a ochotný/á urobiť na ťažkom teste alebo písomke, na ktorej ti veľmi záleží, aby si získal/a výborné hodnotenie/známky 1 alebo 2?
n = 2508, efektívne n = 2305 (92 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne
Dôvod, prečo graf nedáva 100 %, je zaokrúhľovanie (nie je zobrazené desatinné číslo)

Najlepšie mladí obstáli v tretej testovanej problematickej situácii. Získanie dokumentu v hypotetickej situácii nie je pre mladých až také dôležité, aby sa pre to mnohí z nich uchýľovali k nečestnému správaniu (graf č. 15). V našej otázke sme uviedli pre stredoškólkov aj príklad dôležitého dokumentu a to občiansky preukaz. Ten sa dá získať rýchlejšie aj oficiálnou cestou, mohol to byť dôvod, prečo malo menej mladých tendenciu riešiť to neférovou výhodou.

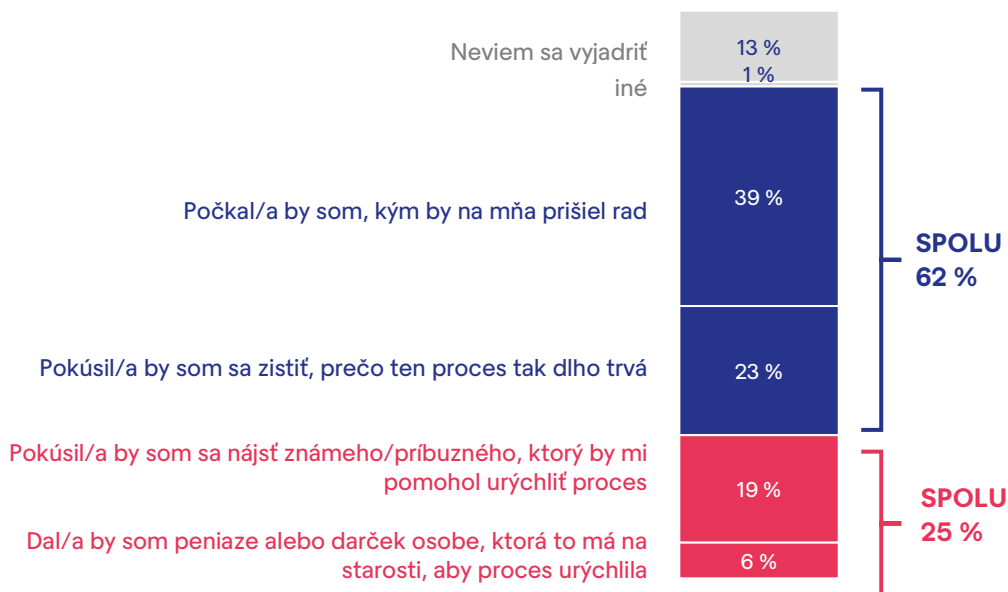
Len každý ôsmy stredoškólk deklaroval, že by sa zachoval v každej situácii čestne

V troch problematických situáciách, s ktorými sme stredoškólkov konfrontovali, sa len 13 % mladých vyjadrilo, že by sa zachovali vo všetkých troch situáciách čestne. To znamená, že väčšina tínedžerov pripustila, že by sa uchýlila ku korupčnému správaniu, hoci také správanie označili za nesprávne pri prezentovaných príkladoch. Napriek tomu, že sme mnohých tínedžerov prichytili pri pokrytectve, platí, že mladí, ktorí mali väčšiu tendenciu odmietať korupčné správanie, častejšie deklarovali aj čestné správanie v problematických situáciách²⁵.

Celkovo mali dievčatá tendenciu sa správať v problematických situáciách čestnejšie. A to hlavne v dvoch situáciách: získanie dobrých známok alebo dokumentu, kde by sa čestne zachovalo o 10 percentuálnych bodov viac dievčat ako chlapcov.

²⁵ Premenné boli prerobené na numerické (počet bodov za otázku o čestnej osobe a koľkokrát sa zachovali čestne) Pearsonov koeficient korelácie $r = 0,34$; Pre testovanie štatistickej významnosti korelačného koeficienta sa použil obojstranný test, t-štatistika = 17,98; p-value < 0,000000000001. Záver: korelácia je štatisticky významná.

Graf č. 15: Postoj v problematických situáciách: získanie dôležitého dokumentu skôr

Zdroj: Prieskum, Otázka: Čo by si urobil/a pre to, aby si získal/a dôležitý dokument (napr. občiansky preukaz) skôr alebo, aby ti vybavili službu prednostne?

n = 2508, efektívne n = 2336 (93 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Dôvod, prečo graf nedáva 100 %, je zaokrúhľovanie (nie je zobrazené desatinné číslo)

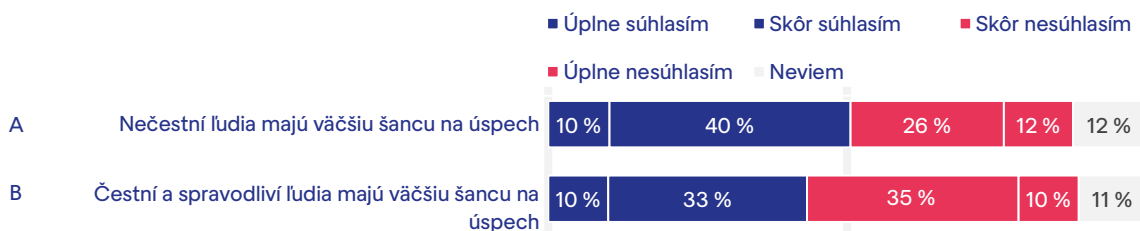
Ako stredoškóľáci nazerajú na vzťah medzi morálkou a korupciou

V rámci prieskumu sme skúsili poodhaliť, k akým hodnotám sa stredoškóľáci prikláňajú tým, že sme im položili tri sety otázok s protichodnými názormi na vzťah medzi morálkou, osobnou integritou na jednej strane a korupciou, neférovými výhodami na druhej. Ich úlohou bolo vyjadriť, do akej miery súhlasia s týmito stanoviskami.

Mierne viac tínedžerov verí, že nečestní ľudia majú väčšiu šancu na úspech

Z výsledkov prvej dvojice výrokov sa dá konštatovať, že tínedžeri sa o trochu viac priklonili k tomu, že nečestní ľudia majú väčšiu šancu na úspech (50 %) ako tí čestní (43 %), vid' graf č. 16. Celkovo 35 % mladých vyjadrilo pevné presvedčenie, že v živote vyhrávajú nečestní ľudia (teda súhlasili s výrokom A a odmietli B). Na opačnej strane stojí 28 % stredoškóľakov, ktorí veria, že čestní a spravodliví ľudia majú väčšie šance v živote (súhlasili s výrokom B a odmietli A). Zároveň to, že „vyhrávajú“ nečestní si o trochu častejšie myslia chlapci (rozdiel 7 perc. bodov) v porovnaní s dievčatami.

Graf č. 16: Vzťah medzi vybranými hodnotami a úspechom v živote

Zdroj: Prieskum, Otázka:

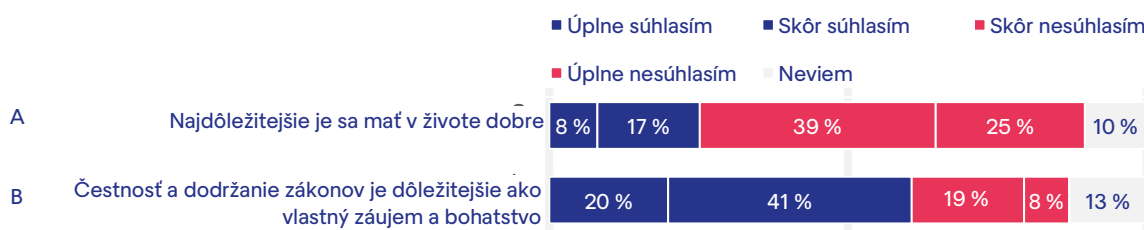
A: Ľudia, ktorí sú pripravení klamať, podvádzať, porušovať zákony a správať sa korupčne, majú väčšiu šancu na úspech v porovnaní s ľuďmi, ktorí to odmietajú.

B: Čestní a spravodliví ľudia majú väčšiu šancu na úspech v porovnaní s ľuďmi, ktorí sú pripravení klamať, podvádzať, porušovať zákony a správať sa korupčne.

n = 2508, efektívne n = 2325 (93 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Mnoho žiakov odpovedalo na tieto dva výroky nekonzistentne (37 %). Zdá sa, že zodpovedať túto otázku nebolo pre tínedžerov jednoduché. Obdobne to platilo aj pre zvyšné dve dvojčky protichodných výrokov. Najčastejšie mali mladí tendenciu súhlasiť s oboma tvrdeniami. Výroky pritom boli opytované v prvej polovici dotazníka, spolu na jednej obrazovke a vzájomne sa rotovali. Tento nesúlad sa síce mierne znižuje u mladých, ktorí uviedli, že odpovedali úprimne na všetky otázky a boli aj poctivými respondentmi, no stále ich je takmer jedna tretina. Rozporuplnosť tak nebude daná len spôsobom opytovania, ale aj tým, ako mladí vnímajú túto morálnu dilemu.

Graf č. 17: Vzťah medzi vybranými hodnotami a vlastným záujmom

Zdroj: Prieskum, Otázka:

A: Najdôležitejšie je mať sa v živote dobre. Pre tento cieľ je úplne akceptovateľné porušiť zákony a využiť neférové výhody.

B: Čestnosť a dodržanie zákonov je dôležitejšie ako vlastný záujem a bohatstvo.

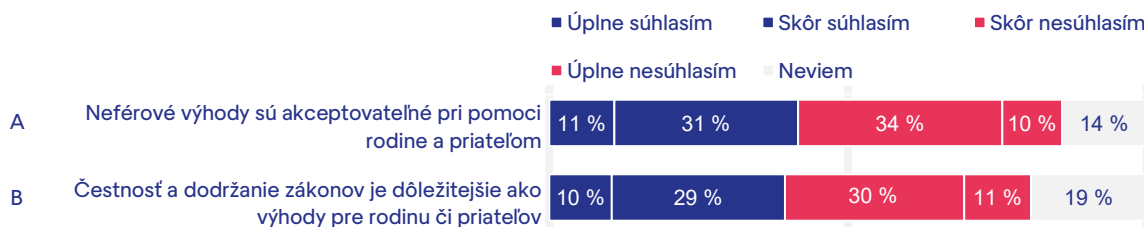
n = 2508, efektívne n = 2332 (92 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

V prípade voľby medzi morálkou a vlastným záujmom či bohatstvom sa stredoškólači výrazne viac priklonili k tomu, že v živote je dôležitejšia čestnosť a dodržiavanie zákonov (61 %) ako vlastný záujem (25 %), vid' graf č. 17. Celkovo takmer polovica mladých (47 %) výslovne verí v čestnosť (odmieta prvý výrok a súhlasí s tým druhým). Naopak, čisto vlastný záujem presadzuje len 12 % tínedžerov (súhlasia s prvým výrokom a odmietajú ten druhý). Opäť je čestnosť mierne dôležitejšia pre dievčatá v porovnaní s chlapcami (rozdiel 14 perc. bodov). Pri tomto sete tvrdení je výsledok oveľa jednoznačnejší v porovnaní so zvyšnými párami protichodných názorov.

Mladých voľba medzi
rodinou a čestnosťou
polarizovala

Z troch dvojíc otázok najviac stredoškólačkov rozdelila morálna voľba medzi čestnosťou a pravidlami na jednej strane a rodinou či priateľmi na druhej, vid' graf č. 18. Mladí sa v tomto prípade rozdelili na dve rovnako veľké skupiny.

Graf č. 18: Vzťah medzi vybranými hodnotami a pomocou rodine a priateľom

Zdroj: Prieskum, Otázka:

A: Vždy je potrebné pomôcť rodine a priateľom a pre tento účel je úplne akceptovateľné porušiť zákony a využiť neférové výhody.

B: Čestnosť a dodržanie zákonov je dôležitejšie ako výhody pre rodinu či priateľov.

n = 2508, efektívne n = 2332 (92 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Viac ako štvrtina mladých (27 %) jasne uprednostňuje rodinu (súhlasí s prvým výrokom a odmieta ten druhý) a rovnako veľká skupina volí svedomie a pravidlá (odmieta prvý výrok a súhlasí s tým

druhým). V tejto dvojici tvrdení je aj najviac nekonzistentných odpovedí a odpovedí „neviem sa vyjadriť“. To indikuje, že rozhodnúť sa a zvoliť jednu zo strán bola pre tínedžerov náročná úloha.

Aj tento prieskum priniesol hodnotovú polarizáciu stredoškolákov v tom, či uprednostniť férové konanie alebo úspech a rodinu. Na jednej strane vidno, že väčšina mladých na Slovensku chce žiť pravdivo a považujú to za jeden zo základných princípov svojho života. Na druhej strane názory na to, čo všetko sú ochotní urobiť, aké etické kompromisy podstúpiť pre úspech v živote, ale aj podporu rodiny, ich rozdeľujú na dve rovnako veľké skupiny.

Celkom významný je aj vzťah medzi tým, kolkokrát sa mladí vyjadrili, že by sa zachovali čestne v problematických situáciách a tým, či považujú za dôležitejšiu čestnosť a dodržiavanie pravidiel než vlastný záujem²⁶ či rodinu²⁷. Ak udávali, že čestnosť je dôležitejšia, tak mali tendenciu sa zachovať čestne vo viacerých problematických situáciách. Výnimkou je ale názor o väčšej šanci na úspech nečestných/čestných ľudí. Súvis s hodnotovou orientáciou, pochopením čestnosti či deklaráciou etického konania je len veľmi slabý.

²⁶ Premenné boli prerobené na numerické (koľkokrát sa zachovali čestne a uprednostňujú čestnosť/bohatstvo) Kendall's Tau-b koeficient korelácie tau = 0,27; Pre testovanie štatistickej významnosti korelačného koeficienta sa použil obojstranný test, z-štatistika = 11,54; p-value < 0,000000000001. Záver: korelácia je štatisticky významná.

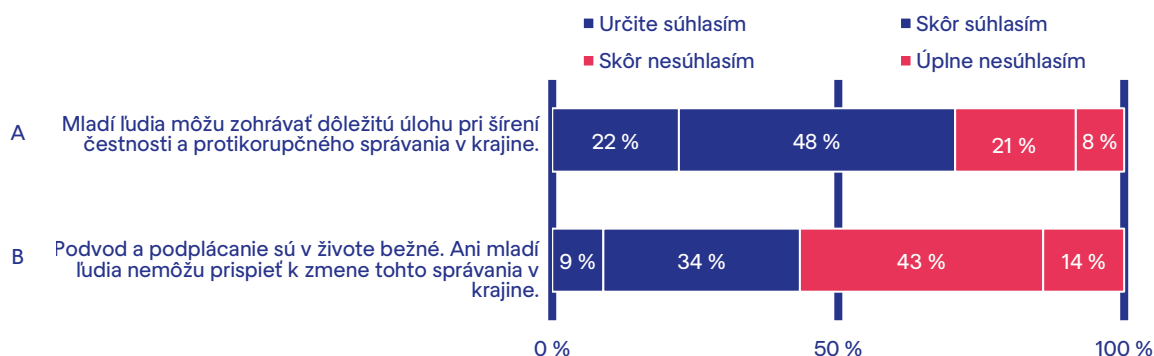
²⁷ Premenné boli prerobené na numerické (koľkokrát sa zachovali čestne a uprednostňujú čestnosť/rodinu) Kendall's Tau-b koeficient korelácie tau = 0,27; Pre testovanie štatistickej významnosti korelačného koeficienta sa použil obojstranný test, z-štatistika = 10,84; p-value < 0,000000000001. Záver: korelácia je štatisticky významná.

4.3 ROLA MLADÝCH V BOJI PROTI KORUPCII

V poslednom okruhu otázok nás zaujímalo, akú aktívnu rolu sú mladí ochotní zohrať v boji proti korupcii a podvádzaniu. Pýtali sme sa na všeobecné vnímanie ich role v tejto problematike aj na ochotu urobiť konkrétnu aktivitu, teda upozorniť na korupciu, ak by sa s ňou stretli.

Mladí na Slovensku vo väčšej miere súhlasia s tým, že môžu zohrávať dôležitú úlohu pri šírení čestnosti a protikorupčného správania ako s tým, že k zmene prispieť nemôžu (graf č. 19).

Graf č. 19: Rola mladých pri zvyšovaní integrity a boji proti korupcii

Zdroj: Prieskum, Otázka:

A: Podvod a podplácanie sú v živote bežné. Ani mladí ľudia nemôžu prispieť k zmene tohto správania v krajine.

B: Mladí ľudia môžu zohrávať dôležitú úlohu pri šírení čestnosti a protikorupčného správania v krajine.

n = 2508, efektívne n = 2326 (93 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Väčšina stredoškôľakov chce prispieť k zmene korupčnej klímy na Slovensku

Takmer polovica (44 %) tínedžerov odpovedala na oba výroky konzistentne, nazvali sme ich aktívni mladí. Teda súhlasili s tým, že mladí môžu hrať dôležitú rolu pri šírení integrity (výrok A) a zároveň nesúhlasili s tým, že k zmene prispieť nemôžu (výrok B). Celkovo je ich mierne viac medzi dievčatami v porovnaní s chlapcami, ktorí sú viac pasívni (rozdiel 9 perc. bodov). Taktiež je ich mierne viac medzi gymnazistami (rozdiel o 13 perc. bodov v porovnaní s inými stredoškôľakmi). Avšak, mladí na stredných odborných školách majú skôr tendenciu byť nekonzistentní, než tzv. pasívni. Spolu 17 % mladých sme nazvali pasívnymi, pretože súhlasili s výrokom B a zároveň odmietli A. Mnoho žiakov odpovedalo na výroky nekonzistentne (40 %). Najčastejšie mali tendenciu súhlasiť s oboma výroky. Tieto výroky by sa pritom mali vylučovať. Kvalitatívny prieskum by odhalil príčiny tohto rozporuplného vnímania a čo mladých viedlo k súhlasu s oboma výroky.

Mladí zo skupiny aktívnych celkovo inklinovali²⁸ k odpovediam, v ktorých deklarovali čestné správanie a postoje. Výnimkou sú otázky, či považujú korupčné správanie za bežné a stretli sa s ním. Tam nie sú v odpovediach iní ako mladí zo skupiny pasívnych a nekonzistentných. Na druhej strane nie je prekvapením, že mierne viac tínedžerov zo skupiny aktívnych deklarovalo ochotu oznámiť korupčné správanie, v našom prípade učiteľa, ktorý udelí lepšiu známku za úplatok, v porovnaní s pasívnymi (rozdiel 16 percentuálnych bodov).

Polovica tínedžerov by upozornila na korupciu, úplatok za lepšiu známku

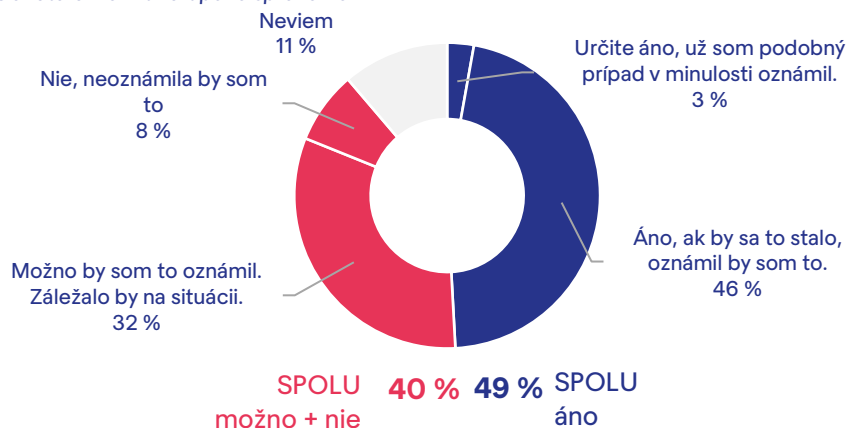
Dokopy polovica mladých ľudí (49 %) na Slovensku by bola ochotná oznámiť korupčné správanie. Napriek tomu, že sme ako príklad vybrali jednoduchú korupčnú situáciu, tretina mladých by váhala a každý dvanásty by to určite neoznámil (graf č. 20). Tínedžeri tak viac-menej kopírujú celkovú ochotu oznámiť podvody a korupciu na pracovisku dospelou populáciou, ktorá je len o málo vyššia (57 %) ²⁹. Slovensko patrí medzi krajiny, v ktorých nie je veľmi rozvinutá kultúra nemlčania a máme

²⁸ Konkrétne hodnoty korelačných koeficientov sú v prílohe 1

²⁹ ÚOO Oznámenia a ochrany. 2022. Úrad na ochranu oznamovateľov. Dostupné na: <https://www.oznamovatelka.sk/wp-content/uploads/2023/05/fact-sheet-sk-2022.pdf>

skôr tendenciu na korupciu neupozorňovať³⁰, čo sa prezentuje malým počtom oznámení v jednotlivých orgánoch štátnej správy³¹. Na druhej strane ale výsledky naznačujú, že stredoškólači, ktorí sa v problematických situáciách mali tendenciu zachovať čestne, o trochu viac inklinovali k deklarácii ochoty oznámiť korupciu³².

Graf č. 20: Ochota oznámiť korupčné správanie

Zdroj: Prieskum, Otázka: Ak by si bol konfrontovaný/á s korupčným správaním (napríklad: učiteľ si od teba pýta peniaze, aby si mal/a lepšiu známku), bol/a by si ochotný/á to oznámiť?
n = 2508, efektívne n = 2292 (91 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Bariéry oznamovania korupcie u mladých sú podobné tým u dospelých: strach z odvet, nedôvera v spravodlivosť, pasivita

Mladí vyberali štyri hlavné dôvody, pre ktoré by neboli ochotní oznámiť korupčné správanie (graf č. 21). V tejto otázke mali tínedžeri vybrať iba jednu možnosť odpovede, ktorá u nich najviac rezonovala ako dôvod, prečo by o korupcii nepovedali. Stredoškólači sa viac-menej rovnako rozhodli pre dôvody ako strach z problémov, pasivita, nedôvera v zmysel takého oznámenia a relativizácia problému korupcie. Aj medzi dospelou populáciou rezonujú podobné dôvody, prečo korupciu neoznamovať. Slováci sú skeptickí, či bude oznámenie vyšetrené a vinníci potrestaní a majú strach z odvetných opatrení³³. Zaujímavé rozdiely v dôvodoch neoznamovania medzi stredoškólakmi vidíme medzi chlapcami a dievčatami, kde viac dievčat uvádzalo bariéru strach z problémov (rozdiel 16 perc. bodov v porovnaní s chlapcami) a naopak chlapci zase častejšie označili dôvod, že to nie je ich starosť (rozdiel 9 perc. bodov oproti dievčatám).

³⁰ Špeciálny Eurobarometer 523 – Korupcia. Júl 2022. Brusel: Európska Komisia. Dostupné na: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2658> s. 82

³¹ Martin Kovanič a Ľudmila Chovancová. 2023. Funkčnosť vnútorných systémov oznamovania v štátnej správe. Výskumná správa 1/2023. Bratislava: Úrad na ochranu oznamovateľov. s. 29

³² Premenné boli prerobené na numerické (koľkokrát sa zachovali čestne a ochotní/neochotní oznámiť korupciu) Kendall's Tau-b koeficient korelácie tau = 0,21; Pre testovanie štatistickej významnosti korelačného koeficienta sa použil obojstranný test, z-štatistika = 10,82; p-value < 0,000000000001. Záver: korelácia je štatisticky významná.

³³ Špeciálny Eurobarometer 523 – Korupcia. Júl 2022. Brusel: Európska Komisia. Dostupné na <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2658> s. 4

Graf č. 21: Bariéry, ktoré majú mladí pri oznamovaní korupcie

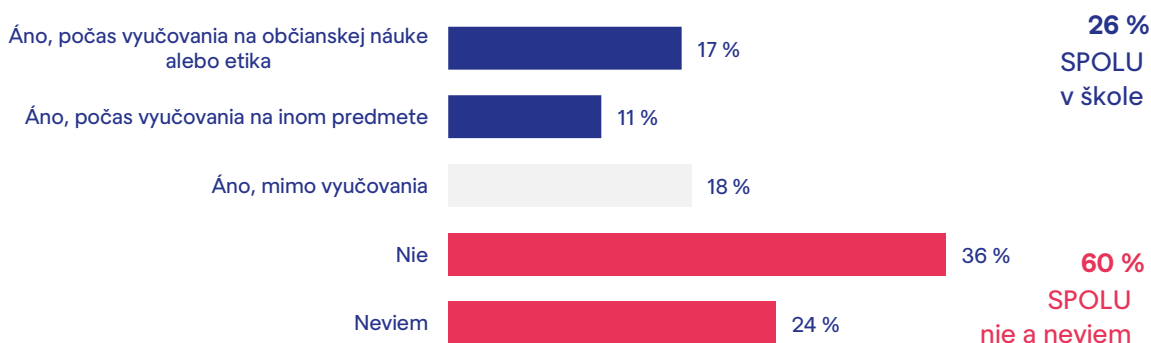

Zdroj: Prieskum, Otázka: Ak by si sa rozhodol/a neoznámiť to, tak prečo?
n = 976, efektívne n = 924 (93 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Väčšina škôl pravdepodobne nepodporuje mladých v rozvoji ich osobnej integrity

V rámci prieskumu sme tiež zisťovali, aké vzdelávanie o bezúhonnosti a čestnosti mladí ľudia absolvovali. Ukázalo sa, že len približne štvrtina tínedžerov (26 %) uviedla, že sa v škole učili o týchto témach. Vo všeobecnosti nie je rozdiel medzi gymnazistami a inými stredoškólakmi v tom, aký podiel žiakov sa o týchto témach v škole vzdelával. Rozdiely sú hlavne na úrovni konkrétnych škôl. Ak, tak menší rozdiel vidno podľa veku, kde starší mierne častejšie udávajú, že sa o tom učili ako mladší (rozdiel 8 perc. bodov medzi 17 a 15 ročnými). Väčšina stredoškólakov tak takéto vzdelávanie neabsolvovala (60 %), viď graf č. 22.

Graf č. 22: Absolvované vzdelávanie za posledné dva roky o témach ako je protikorupčné správanie a/alebo hodnotová orientácia

Zdroj: Prieskum, Otázka: Dozvedel si sa za posledné 2 roky v rámci školy o témach ako je protikorupčné správanie a/alebo hodnotová orientácia? Viac možných odpovedí
n = 2508, efektívne n = 2314 (92 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Detailnejší pohľad na mladých, ktorí uviedli, že v škole absolvovali akékoľvek hodnotové vzdelávanie, neodhalil výraznejšie rozdiely v tom, ako odpovedali na otázky v dotazníku. Formu ani rozsah výučby sme už hlbšie neskúmali, nevieme teda úplne, o akú výučbu sa jednalo a v akom rozsahu a kvalite bola realizovaná.

Výsledky naznačujú, že niektorí mladí ľudia vo veku 15 až 17 rokov majú problémy pri odpovedaní na otázky o hodnotách ako je čestnosť, osobná integrita či na druhej strane korupcia a jej negatívne dopady. Našou hypotézou je, že ich vedomosti sú pomerne povrchné. Zároveň je pre mladých náročné rozhodovať sa v etických dilemách. Pri spätnej väzbe na dotazník niektorí zo stredoškóľakov vysvetľovali, že čestnosť záleží od situácie a nie je korupcia ako korupcia. Otázkou na ďalšie skúmanie je ako presne súčasná škola zlyháva v podpore rozvoja mladých v etických otázkach, ale aj v občianskej výchove. Výsledky výskumu Mládež – občianska spoločnosť a participácia z roku 2019 poukazuje, že mladí na základných a stredných školách majú plytké a povrchné znalosti, pochopenie princípov demokracie ako aj občianskej spoločnosti. Zároveň sa väčšina v škole o politike nerozpráva a sú ponechaní vo vzduchoprázdne či na prostredie internetu a ich sociálnych skupín, kde si potom môžu osvojovať aj dezinformácie a nebezpečné postoje³⁴. Výskum vypracovávaný v období december – marec 2021 „Čo si myslia mladí?“ ukazuje, že mnohí stredoškóľáci vnímajú súčasné spoločenské dianie veľmi negatívne a do aktivít v spoločnosti sa zapájajú iba na veľmi nízkej úrovni. S týmto bodom súvisí aj nie úplne pozitívne hodnotenie vzdelávacieho systému³⁵. Vzhľadom na rozšírenú korupčnú klímu na Slovensku a nesúlad deklarovaného a reálneho správania sa občanov³⁶, si tak tínedžeri môžu aj z rodín skôr pestovať tichú toleranciu voči korupcii ako jej aktívne odmietanie.

³⁴ Katarína Čavojská, Jana Feherpataky-Kuzmová, Veronika Fishbone Vlčková a Michaela Beck-Lehrhauptová. 2020. 4.3 Mládež – občianska spoločnosť a participácia. In: Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti: s. 230.

³⁵ Elena Gallo Kriglerová a Alena Holka Chudžíková. 2021. Čo si myslia mladí?. Bratislava: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže., s. 4 – 7

³⁶ Roman Džambazovič. 2011. Verejné vnímanie korupcie v období po roku 1989. Forum Historiae, 5 (2): s: 135 – 156.

5 METODOLÓGIA

Jednou z ambícií ÚOO bolo vytvoriť ucelený vzdelávací program pre hodnotové vzdelávanie, ktorý by pozitívne vplýval na postoje a hodnoty stredoškóľakov a to v tom zmysle, aby si absolventi vzdelávania uvedomovali škodlivosť korupčného správania pre spoločnosť, následky podvádzania a akademickej nečestnosti a považovali tieto modely správania za neakceptovateľné. Pre potreby vytvorenia tohto vzdelávacieho programu bolo potrebné zmapovať ako mladí na Slovensku vnímajú korupciu a podvádzanie a hodnoty ako je čestnosť a osobná integrita a odhaliť, či sú medzi mladými rozdiely v ich vnímaní z pohľadu pohlavia, regiónov, druhu navštevovanej školy, zriaďovateľa či veľkosti školy.

Do prieskumu sme zapojili žiakov 1. a 2. ročníka stredných škôl. Vybrali sme stredoškóľakov, keďže je to cieľová skupina, ktorú by ÚOO chcel osloviť v rámci vzdelávacieho programu. Zároveň prváci a druháci ešte nie sú vyťažení ako žiaci v maturitných ročníkoch. Mladých sme do prieskumu oslovili prostredníctvom Národného inštitútu vzdelávania a mládeže (NIVAM), ktorý priamo na školách cez koordinátorov realizoval terénny zber odpovedí na dotazník. Metódou zberu dát bolo CAWI (Computer Assisted Web Interviewing), kedy respondenti vyplňajú odpovede online, priamo cez webový odkaz na dotazník. Prieskum sa realizoval v termíne od 30.11. 2022 do 26.1. 2023.

Dotazník bol inšpirovaný prieskumom Youth Integrity Survey (YIS), ktorý realizovala Transparency International na mladých vo viacerých krajinách (napríklad Vietnam 2011, 2014 a 2018, Kambodža 2014, Južná Kórea 2012, Maďarsko 2012). Koncept vychádza z definície integrity podľa Transparency International. Definujú ju ako „správanie a konanie v súlade so súborom morálnych alebo etických zásad a noriem, ktoré prijímajú jednotlivci aj inštitúcie. Integrita vytvára bariéru voči korupcii.“³⁷ Cieľom nástroja YIS je preskúmať ako mladí ľudia vnímajú korupciu, ich názory a postoje, skúsenosti a informovanosť, a správanie, keď sa s korupciou stretnú. Taktiež sa pokúša odhaliť ich hodnoty, ktoré sa spájajú s integritou a odhodlanosť bojovať proti korupcii. Vychádzali sme hlavne z dotazníka použitého vo Vietname v prieskume z roku 2019³⁸, ktorý sa sústredil na štyri hlavné zložky integrity: 1. morálka a etika – pojmové chápanie noriem správania sa; 2. zásady - schopnosť rozlišovať medzi tým, čo je a čo nie je správne; 3. rešpektovanie pravidiel - miera dodržiavania zákonov a pravidiel stanovených spoločnosťou; 4. odolnosť voči korupcii – schopnosť vzdorovať korupčným praktikám.

V našom dotazníku sme sa sústredili hlavne na tri témy:

Prvou témou sme sa snažili pochopiť ako mladí ľudia vnímajú bezúhonnosť a čestnosť a koncept osobnej integrity v kontexte podvádzania a korupcie. Podrobnejšie sme sa venovali tomu, ako vnímajú, kto a čo je človek s osobnou integritou, aké je povedomie o škodlivom vplyve podvádzania a korupcie a či sú pre nich takéto formy správania sa akceptovateľné. Opytovali sme aj to, ako aktuálne vnímajú korupciu na Slovensku a integritu svojho okolia (vybraných inštitúcií na Slovensku) a na záver, aké vzdelávanie o bezúhonnosti a čestnosti mladí ľudia absolvovali. Tento okruh sa venoval kognitívnemu vnímaniu podvádzania a korupcie.

Druhá téma bola venovaná vzťahu mladých ľudí ku korupčnému správaniu a podvádzaniu. Cez skúmanie toho, ako si vyberajú medzi vybranými hodnotami a úspešnosťou v osobnom a pracovnom živote sme sa snažili dotknúť ich afektívneho vnímania korupcie a akademických podvodov. Snažili sme sa poodhaliť ich postoje ku korupčnému správaniu a podvádzaniu sa cudzích ľudí, priateľov, rodiny ako aj ich ako jednotlivcov.

³⁷ Volný preklad autorky z angličtiny, zdroj: <https://www.transparency.org/en/corruptionary/integrity>.

³⁸ Vu Ngoc Anh, Christian Levon, Nguyen Thi, a Kieu Vien. 2019. 2019 Vietnam Youth Integrity Survey (YIS 2019). Supporting values and practices of integrity young Vietnamese. Towards Transparency. Dostupné na: https://towardstransparency.org/wp-content/uploads/2019/09/YIS-2019_Executive-Summary_EN.pdf Tento prieskum bol realizovaný na vzorke mladých od 15 do 30 rokov, terénny zber prebehol v októbri a novembri 2018. Dotazník je uvedený v prílohe reportu.

V tretej téme sme podrobnejšie skúmali, aké sú skúsenosti mladých ľudí s podvádzaním a korupciou a ich tendencie k tomuto správaniu. Ako by sa zachovali v problematických situáciách (ochota dať/prijať úplatok), akú už majú skúsenosť s podvádzaním a korupciou a či by boli ochotní vystúpiť proti korupcii a nahlásiť takéto formy správania sa. Akú rolu hrajú mladí ľudia pri zvyšovaní integrity a v boji proti korupcii. Táto téma sa venovala behaviorálnemu nastaveniu ku korupcii a podvádzaniu.

Vybrané otázky sme prispôbili na slovenské kultúrne podmienky, hlavne výberom a opisom korupčných situácií, a príkladmi integrity a čestnosti. Dotazník sme museli prispôbiť aj cieľovej skupine, ktorá bola v našom prieskume mladšia (žiaci 1. a 2. ročníkov). Zjednodušili sme jazyk dotazníka, ako aj výber situácií, ktoré sme viac cieľi na školské prostredie a vynechali sme situácie zo zamestnania. Rovnako sme dotazník museli výraznejšie skrátiť, aby sme udržali pozornosť respondentov a kvalitu odpovedí. Výsledný dotazník uvádzame v prílohe 2.

Dotazník bol konzultovaný s NIVAM a následne pretestovaný na 10 školách a vzorke 632 žiakov 1. a 2. ročníkov. V pilotnej vzorke boli pomerne vyvážené zastúpené hlavné druhy škôl a to konkrétne tri gymnáziá, päť stredných odborných škôl, jedna stredná športová škola a jedna škola umeleckého priemyslu. Regionálne boli školy hlavne zo západného Slovenska (8), po jednej škole bolo zastúpené aj stredné a východné Slovensko. Z pohľadu zastúpenia krajov bola pilotná vzorka nevyvážená, ale na potreby pilotného testovania to nemalo zásadný vplyv. Dotazník v pilotnom testovaní zbera obsahoval tri otázky navyše, ktoré skúmali pochopenie otázok a následnú voľbu odpovedí, ako aj celkové vnímanie náročnosti a sporných bodov. Priebežne boli položené dve doplňujúce otvorené otázky, v ktorých žiaci vlastnými slovami opísali zvolené odpovede a ich dôvody a na záver sme pridali jednu otvorenú otázku, v rámci ktorej vypisovali, ako vnímajú náročnosť otázok a prípadné problémy, na ktoré narazili, respektíve, čo by mohlo byť sporné pre iných mladých ľudí. Spätnú väzbu žiakov sme následne zapracovali do úprav formulácií otázok a rozšírenia možností odpovedí.

Popis vzorky a jej limity

V databáze žiakov stredných škôl pre školský rok 2022/2023 od Centra vedecko-technických informácií SR (CVTI), ktorú nám poskytol NIVAM, bolo uvedených 209 365 žiakov, z toho 87 685 sme identifikovali ako žiakov prvých a druhých ročníkov (respektíve piateho a šiesteho ročníka na 8-ročnej škole), ktorí neštudujú v pomaturitných kvalifikačných, špecializačných alebo vyšších odborných a nadstavbových odboroch, majú vyučovací jazyk slovenský a nie sú v školách pre deti so zdravotným znevýhodnením. Pre dostupnejšiu uskutočniteľnosť zberu dát sme dotazník realizovali iba v slovenskom jazyku a neprispôbovali sme ho ani rôznym zdravotným znevýhodneniam. Takto vybraní žiaci navštevovali celkovo 727 škôl. Prehľad uvádzame v tabuľke 2.

Zo škôl, ktoré sme v databáze identifikovali ako tie, ktoré navštevuje naša cieľová skupina, sme stratifikovaným náhodným spôsobom vybrali 53 škôl pre oslovenie do prieskumu. Pre výber škôl boli uplatnené krížové kvóty a to druh školy (gymnázium, iný typ strednej školy) verzus región (západ, stred, východ). Kvótny znak druh školy sme vybrali z dôvodu identifikovaných rozdielov vo vedomostnej úrovni medzi gymnazistami a stredoškólakmi z iných škôl v rámci PISA testovania. Pri cieľovej skupine sme preto mali hypotézu, že výsledky nášho prieskumu sa môžu líšiť podľa druhu navštevovanej strednej školy a vo výslednej vzorke sme preto chceli zachovať túto rôznorodosť. Pre ľahšiu uskutočniteľnosť zberu dát sme neuplatnili kvótu podľa krajov, ale združili sme ich do troch regiónov. Proporčný (kvótny) náhodný výber prebiehal v šiestich kvótach (stratách). V každej kvóte (strate) boli školy zoradené podľa implicitných stratifikačných premenných kraj a veľkosť ročníkov školy.

Tabuľka č. 2: Zastúpenie cieľovej skupiny v jednotlivých regiónoch a druhoch škôl

Celkový počet škôl, ktoré navštevujú žiaci cieľovej skupiny								
	GYM	SOŠ	KON	Celkovo	GYM v %	SOŠ v %	KON v %	Celkovo v %
Západ	96	191	7	294	13 %	26 %	1 %	40 %
z toho BSK	43	52	4	99	6 %	7 %	1 %	14 %
Stred	55	124	5	184	8 %	17 %	1%	25 %
Východ	68	176	5	249	9 %	24 %	1 %	34 %
Súčet	219	491	17	727	30 %	68 %	2 %	100 %
Celkový počet žiakov cieľovej skupiny								
Západ	12 279	24 780	384	37 443	14 %	28 %	0 %	43 %
z toho BSK	5 472	7 501	276	13 249	6 %	9 %	0 %	15 %
Stred	6 665	15 268	200	22 133	8 %	17 %	0 %	25 %
Východ	7 697	20 115	297	28 109	9 %	23 %	0 %	32 %
Súčet	26 641	60 163	881	87 685	30 %	69 %	1 %	100 %

Zdroj: Autorka

GYM = gymnázium + stredná športová škola

SOŠ = stredná odborná škola + škola umeleckého priemyslu

KON = konzervatórium

Z týchto vybraných škôl sa nakoniec do prieskumu zapojilo 36 škôl a 2736 žiakov. Dotazníky, v ktorých respondenti odpovedali na každú otázku „neviem“, prípadne neuviedli pohlavie, ktoré bolo nevyhnutné na váženie, boli vylúčené zo spracovania. Z celkovo 2736 vyplnených dotazníkov sme takto vylúčili 228, čo predstavuje 8 % z nazbieranej vzorky. Výsledná vzorka tak je 2508 vyplnených dotazníkov.

Nazbieraná vzorka dotazníkov (žiakov) sa v jednotlivých sledovaných krížových kvótach (región vs. druh školy) mierne vychýlila od proporcií cieľovej skupiny v percentuálnom vyjadrení. Toto vychýlenie je v jednotlivých kvótach (stratách) medzi 0,1 až 7 percentuálnych bodov. Viď prehľad proporcií nazbieranej vzorky v tabuľke 3. Rozdiely medzi nazbieranou vzorkou a cieľovou populáciou v znakoch, ktoré sme vedeli popísať z databázy ako sú pohlavie, kraj, región, druh navštevovanej školy, neboli až také veľké, aby sa nemohlo pristúpiť k váženiu vzorky a jej následnému zovšeobecneniu na celú populáciu žiakov 1. a 2. ročníka stredných škôl. Pre zabezpečenie reprezentatívnosti sa vzorka vážila na pohlavie a kraj samostatne (minimálna váha 0,56, maximálna váha 1,58, efektívna veľkosť vzorky 2325 – 93 %). Viď prílohu 5 pre detailnejší prehľad rozdielov medzi cieľovou skupinou, nazbieranou vzorkou a váženou vzorkou. Pojem efektívna veľkosť vzorky, ktorú používame pri popise grafov, znamená odhad veľkosti vzorky potrebnej na dosiahnutie rovnakej úrovne presnosti, aká by sa očakávala pri jednoduchšej náhodnej vzorke. Vo výnimočných prípadoch sa vzorka vážila aj na pohlavie, druh školy a región (minimálna váha 0,49, maximálna váha 2,59, efektívna veľkosť vzorky 2122 – 85 %). Druhý typ funguje iba ako doplnková váha, pretože existuje riziko, že môže priniesť výraznejšie skreslenie pri testovaní štatistickej významnosti.

Tabuľka č. 3: Výsledná vzorka respondentov podľa regiónov a druhov škôl

Celkový počet škôl, ktoré navštevujú žiaci vzorky								
	GYM	SOŠ	KON	Celkovo	GYM v %	SOŠ v %	KON v %	Celkovo v %
Západ	3	13	1	17	8%	36%	3%	47%
<i>z toho BSK</i>	1	5	0	6	3%	14%	0%	17%
Stred	3	4	1	8	8%	11%	3%	22%
Východ	2	9	0	11	6%	25%	0%	31%
Súčet	8	26	2	36	22%	72%	6%	100%
Celkový počet žiakov zo vzorky								
Západ	167	832	4	1003	7%	33%	0%	40%
<i>z toho BSK</i>	102	295	0	397	4%	12%	0%	16%
Stred	294	292	4	590	12%	12%	0%	24%
Východ	194	721	0	915	8%	29%	0%	36%
Súčet	655	1845	8	2508	26%	74%	0%	100%

Zdroj: Autorka

GYM = gymnázium + stredná športová škola

SOŠ = stredná odborná škola + škola umeleckého priemyslu

KON = konzervatórium

Napriek tomu, že sa nám podarilo do prieskumu zapojiť pomerne veľa škôl, rôzne druhy škôl a mať pomerne dobre zastúpené jednotlivé druhy škôl v jednotlivých regiónoch, jedným z limitov vzorky je zapojenie jednotlivých druhov stredných odborných škôl. Celkovo sa prieskum realizoval na 7 obchodných akadémiách, 16 stredných odborných školách, 1 strednej priemyselnej škole, 2 stredných zdravotníckych školách. V nazbieranej vzorke sú tak v kategórii SOŠ nadreprezentované obchodné akadémie. Viď príloha 5. Avšak v delení gymnazisti verzus žiaci iných stredných škôl boli celkové proporcie len mierne vychýlene od cieľovej hodnoty a po vážení sú zachované, z tohto dôvodu sme si delenie ponechali a výsledky analyzujeme aj podľa neho. Pri interpretácii výsledkov ale treba brať na vedomie vyššie zastúpenie obchodných akademií v kategórii stredné odborné školy, čo mohlo mať vplyv na výsledky.

Druhým limitom je nerovnomerné zapojenie sa gymnázií a SOŠ v jednotlivých krajoch (chýbajúce gymnáziá v Trnavskom a Nitrianskom kraji), ako aj počet vyplnených dotazníkov za jednotlivé školy (v regióne stred dominujú štyri školy, ktoré spolu tvoria 81 % vzorky za región). Viď príloha 5. Toto bolo dôvodom, prečo sme sa rozhodli výsledky nevyhodnocovať z regionálneho pohľadu. Z rovnakého dôvodu sa nedali vyhodnocovať výsledky ešte z detailnejšieho pohľadu cez kraje. V týchto podskupinách už sú proporcie zastúpenia žiakov z jednotlivých druhov škôl pomerne vychýlené na to, aby sme ich mohli samostatne analyzovať a interpretovať výsledky.

Väčšina stredoškolákov (88 %) bola z 30 štátnych škôl, vo vzorke máme 12 % žiakov z troch cirkevných škôl a troch súkromných škôl. Ďalším limitom vzorky bolo, že všetky cirkevné školy boli gymnáziá a na strednom Slovensku sa zapojili iba štátne školy, rozhodli sme sa preto neanalyzovať dáta cez premennú zriaďovateľa (štátne, súkromné, cirkevné školy). Vo vzorke sú zároveň podreprezentované veľmi malé a malé školy. Čo bol dôvod, prečo sme upustili aj od analýzy výsledkov cez premennú veľkosť školy.

Hodnoty v grafoch sú uvedené v percentách. Ak súčet hodnôt v grafe nedáva 100 percent a nie je uvedené inak, dôvodom je zaokrúhľovanie (nie je zobrazené desatinné číslo).

6 LITERATÚRA

Andresová, Nela, Jan Husák a Veronika Fishbone Vlčková. 2021. *HODNOTY MLADÝCH Porovnanie hodnôt a postojov Čechov a Slovákov*. Bratislava: Rada mládeže Slovensko.

Baboš, Pavol, a Aneta Világi. 2021. *Výskumná správa o mladých na Slovensku: Nespokojní a predsa zostávajú*. Viedeň: Friedrich-Ebert-Stiftung, Democracy of the Future.

Bútorová, Zora a.Oľga Gyárfášová. 2019. *Občianske spolunažívanie očami tínedžerov*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.

Čavojská Katarína, Jana Feherpataky-Kuzmová, Veronika Fishbone Vlčková a Michaela Beck-Lehrhauptová. 2020. 4.3 *Mládež – občianska spoločnosť a participácia*. In: *Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR / Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti: s. 229 – 333.

Džambazovič, Roman. 2011. *Verejné vnímanie korupcie v období po roku 1989*. *Forum Historiae*, 5 (2): s. 135 – 156.

Gallo Kriglerová, Elena a Alena Holka Chudžíková. 2021. *Čo si myslia mladí?*. Bratislava: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže.

Gallo Kríglerová, Elena, Alena Holka Chudžíková a Jana Kadlečíková. 2017. *Kvalitatívny výskum hodnôt na Slovensku*. Bratislava: Centrum pre výskum etnicity a kultúry.

Halman, Loek, Tim Reeskens, Inge Sieben a Marga van Zundert. 2022. *Atlas of European Values: Change and Continuity in Turbulent Times*. Tilburg: Open Press TiU, Tilburg University.

Huss, Oksana, Mike Beke, Jan Wynarski a Brigitte Slot. 2023. Directorate-General for Migration and Home Affairs, *Handbook of good practices in the fight against corruption*. Publications Office of the European Union. Dostupné na: <https://data.europa.eu/doi/10.2837/575157>

Kovanič, Martin a Ludmila Chovancová. 2023. *Funkčnosť vnútorných systémov oznamovania v štátnej správe*. Výskumná správa 1/2023. Bratislava: Úrad na ochranu oznamovateľov.

Ngoc Anh,Vu, Christian Levon, Nguyen Thi, a Kieu Vien. 2019. 2019 Vietnam Youth Integrity Survey (YIS 2019). *Supporting values and practices of integrity young Vietnamese*. Towards Transparency. Dostupné na https://towardstransparency.org/wp-content/uploads/2019/09/YIS-2019_Executive-Summary_EN.pdf

Pati, Michal. 2017. *Komunita zastavme korupciu, Rozprávali sme sa o korupcii so študentmi z celého Slovenska*. Blog Denníka N. Dostupné na: <https://dennikn.sk/blog/1247743/rozpravali-sme-sa-o-korupcii-so-studentmi-z-celeho-slovenska/>

Székely, Levente, Dániel Lakatos, a Csaba Gábor Molnár. 2012. *Youth and corruption in Hungary*. Budapest: Transparency International Hungary. Dostupné na: <https://transparency.hu/en/tarsadalmi-programok/ifjusagikutatas/fiatlok-es-a-korrupcio-magyarorszag/>

ÚOO. *Oznámenia a ochrany*. 2022. Úrad na ochranu oznamovateľov. Dostupné na: <https://www.oznamovatelia.sk/wp-content/uploads/2023/05/fact-sheet-sk-2022.pdf>

Úrad vlády SR. *Od korupcie k integrite*. Dostupné na: <https://www.bojprotikorupcii.gov.sk/od-korupcie-k-integrite/?csrt=177215043966962719>

Špeciálny Eurobarometer 523 – Korupcia. Júl 2022. Brusel: Európska Komisia. Dostupné na: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2658>

7 ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK

Graf č. 1: Rozdelenie žiakov, podľa toho, pri koľkých výrokoch o správaní čestnej osoby akceptovali neférové správanie.....	5
Graf č. 2: Bežnosť korupčného správania na Slovensku ~ Top tri.....	6
Graf č. 3: Kto je/nie je čestný človek.....	12
Graf č. 4: Rozdelenie stredoškôľakov, podľa toho, pri koľkých výrokoch o správaní čestnej osoby akceptovali neférové správanie.....	13
Graf č. 5: Problematickosť nečestných ľudí.....	14
Graf č. 6: Do akej miery sú čestní zamestnanci v nasledujúcich oblastiach.....	15
Graf č. 7: Bežnosť korupčného správania na Slovensku.....	16
Graf č. 8: Rozdelenie stredoškôľakov podľa toho, koľko typov korupčného správania označili za bežnú prax na Slovensku.....	16
Graf č. 9: Skúsenosť s korupciou v nasledujúcich situáciách.....	16
Graf č. 10: Skúsenosť s korupciou ~ rozdelenie stredoškôľakov podľa počtu označených situácií (stretli sa s korupciou) a toho, či sa učili o protikorupčnom správaní a/alebo hodnotovej orientácii.....	17
Graf č. 11: Postoj ku korupčnému správaniu.....	18
Graf č. 12: Rozdelenie stredoškôľakov podľa počtu schvaľovaných situácií korupčného správania sa.....	19
Graf č. 13: Postoj v problematických situáciách: prijatie na univerzitu alebo získanie práce.....	19
Graf č. 14: Postoj v problematických situáciách: získanie dobrých známok.....	20
Graf č. 15: Postoj v problematických situáciách: získanie dôležitého dokumentu skôr.....	21
Graf č. 16: Vzťah medzi vybranými hodnotami a úspechom v živote.....	21
Graf č. 17: Vzťah medzi vybranými hodnotami a vlastným záujmom.....	22
Graf č. 18: Vzťah medzi vybranými hodnotami a pomocou rodine a priateľom.....	22
Graf č. 19: Rola mladých pri zvyšovaní integrity a boji proti korupcii.....	24
Graf č. 20: Ochota oznámiť korupčné správanie.....	25
Graf č. 21: Bariéry, ktoré majú mladí pri oznamovaní korupcie.....	26
Graf č. 22: Absolvované vzdelávanie za posledné dva roky o témach ako je protikorupčné správanie a/alebo hodnotová orientácia.....	26
Graf č. 23 Kto je/nie je človek s osobnou integritou ~ gymnazisti vs. iní stredoškôľáci.....	35
Graf č. 24: Problematickosť nečestných ľudí ~ gymnazisti vs. iní stredoškôľáci.....	36
Graf č. 25: Do akej miery sú čestní zamestnanci v nasledujúcich oblastiach ~ gymnazisti vs. iní stredoškôľáci.....	37
Graf č. 26: Schvaľovanie korupčného správania sa ~ chlapci vs. dievčatá.....	37
Graf č. 27: Schvaľovanie korupčného správania sa ~ gymnazisti vs. iní stredoškôľáci.....	38
Graf č. 28: Rozdelenie stredoškôľakov podľa počtu schvaľovaných situácií korupčného správania sa ~ chlapci vs. dievčatá.....	40
Graf č. 29: Rozdelenie stredoškôľakov podľa toho, koľkokrát uviedli, že by sa zachovali čestne v modelových situáciách ~ chlapci vs. dievčatá.....	40
Graf č. 30: Bariéry, ktoré majú mladí pri oznamovaní korupcie ~ chlapci vs. dievčatá.....	41
Graf č. 31: Podiel stredoškôľakov, ktorí sa jasne prikláňajú k danému názoru* Mladí ľudia môžu/nemôžu zohrávať dôležitú úlohu pri šírení čestnosti a protikorupčného správania ~ chlapci vs. dievčatá.....	41
Graf č. 32: Pohlavie Graf č. 33: Región.....	49
Graf č. 34: Vek Graf č. 35: Druh školy.....	49
Graf č. 36: Ročník Graf č. 37: Kraj.....	49
Graf č. 38: Náročnosť dotazníka.....	50
Graf č. 39: Miera úprimnosti odpovedí.....	50
Tabuľka č. 1: Počet bodov za výroky, v ktorých mladí neakceptovali neférové správanie.....	12
Tabuľka č. 2: Zastúpenie cieľovej skupiny v jednotlivých regiónoch a druhoch škôl.....	30
Tabuľka č. 3: Výsledná vzorka respondentov podľa regiónov a druhov škôl.....	31
Tabuľka č. 4: Testy štatistickej významnosti v otázke s výroky o správaní čestnej osoby medzi skupinou žiaci gymnázií verzus iných stredných škôl.....	35
Tabuľka č. 5: Testy štatistickej významnosti v otázke problematickosť nečestných ľudí medzi skupinou žiaci gymnázií verzus iných stredných škôl.....	36
Tabuľka č. 6: Testy štatistickej významnosti v otázke, do akej miery sú čestní zamestnanci vo vybraných oblastiach medzi skupinou žiaci gymnázií verzus iných stredných škôl.....	37
Tabuľka č. 7: Testy štatistickej významnosti v otázke schvaľovania korupčného správania sa.....	38
Tabuľka č. 8: Testy štatistickej významnosti v otázke schvaľovania korupčného správania sa ~ gymnazisti vs. iní stredoškôľáci.....	38
Tabuľka č. 9: Testy štatistickej významnosti v rozdelení stredoškôľakov podľa počtu schvaľovaných situácií korupčného správania sa ~ chlapci vs. dievčatá.....	40
Tabuľka č. 10: Testy štatistickej významnosti v rozdelení stredoškôľakov podľa toho, koľkokrát uviedli, že by sa zachovali čestne v modelových situáciách ~ chlapci vs. dievčatá.....	40

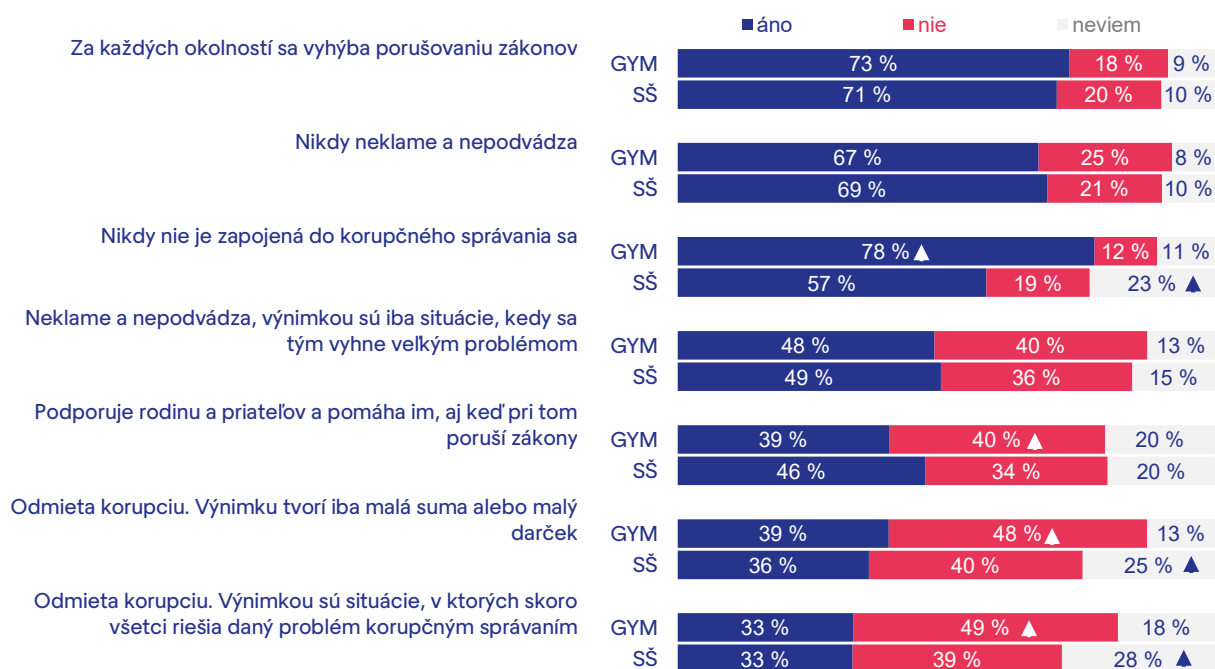
Tabuľka č. 11: Testy štatistickej významnosti k otázke o bariérach, ktoré majú mladí pri oznamovaní korupcie – chlapci vs. dievčatá	41
Tabuľka č. 12: Korelácie premennej „Aktívni“ (1 „v skupine aktívni“; 0 „mimo skupinu aktívni“) s vybranými premennými, ktoré boli transformované na numerické.....	42

8 PRÍLOHY

Príloha 1: Detailné výsledky podľa jednotlivých podskupín

4.1. Vnímanie a skúsenosť s podvádzaním a korupciou

Graf č. 23 Kto je/nie je človek s osobnou integritou ~ gymnazisti vs. iní stredoškólcovia

Zdroj: Prieskum, Otázka: Myslíš si, že čestná osoba je v bežnom živote charakterizovaná takýmto správaním sa?
Efektívne n = 2313 (92 %) GYM n = 691, SŠ = 1817, vážené na pohlavie a kraj samostatne

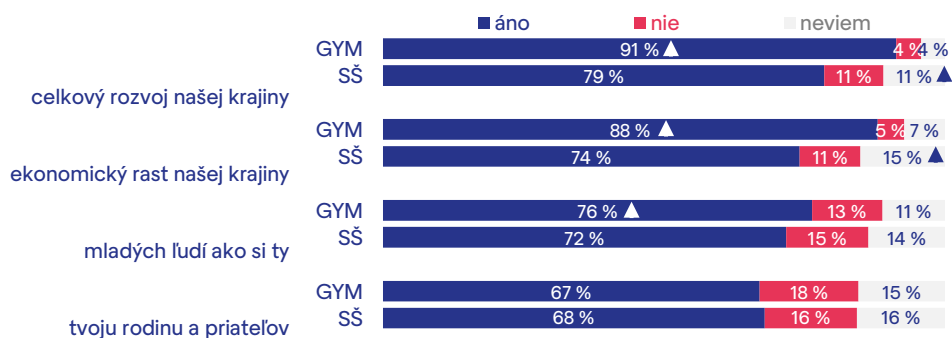
↕ Štatisticky významné rozdiely, Rao-Scottov test nezávislosti kontingenčnej tabuľky druhého rádu, konkrétne hodnoty testu sú v Tabuľke č. 4.

Tabuľka č. 4: Testy štatistickej významnosti v otázke s výrokmi o správaní čestnej osoby medzi skupinou žiaci gymnázií verzus iných stredných škôl

HO: Pri výroku ... nie je rozdiel	medzi skupinami	v odpovedi	F	p	Na hladine alfa 0,05
'Nikdy nie je zapojená do korupčného správania sa	Gymnázium a Stredné školy	áno	78,981	< 0,000001	nulová hypotéza je odmietnutá
		nie	18,209	0,00002	nulová hypotéza je odmietnutá
		neviem	39,618	< 0,000001	nulová hypotéza je odmietnutá
'Podporuje rodinu a priateľov a pomáha im, aj keď pri tom poruší zákony	Gymnázium a Stredné školy	áno	8,254	0,004	nulová hypotéza je odmietnutá
		nie	7,858	0,005	nulová hypotéza je odmietnutá

'Odmieľa korupciu. Výnimku tvorí iba malá suma alebo malý darček	Gymnázium a Stredné školy	nie	12,698	0,0004	nulová hypotéza je odmietnutá
		neviem	39,618	< 0,000001	nulová hypotéza je odmietnutá
'Odmieľa korupciu. Výnimkou sú situácie, v ktorých skoro všetci riešia daný problém korupčným správaním	Gymnázium a Stredné školy	nie	19,808	0,000009	nulová hypotéza je odmietnutá
		neviem	26,22	< 0,000001	nulová hypotéza je odmietnutá

Graf č. 24: Problematickosť nečestných ľudí ~ gymnazisti vs. iní stredoškóľáci

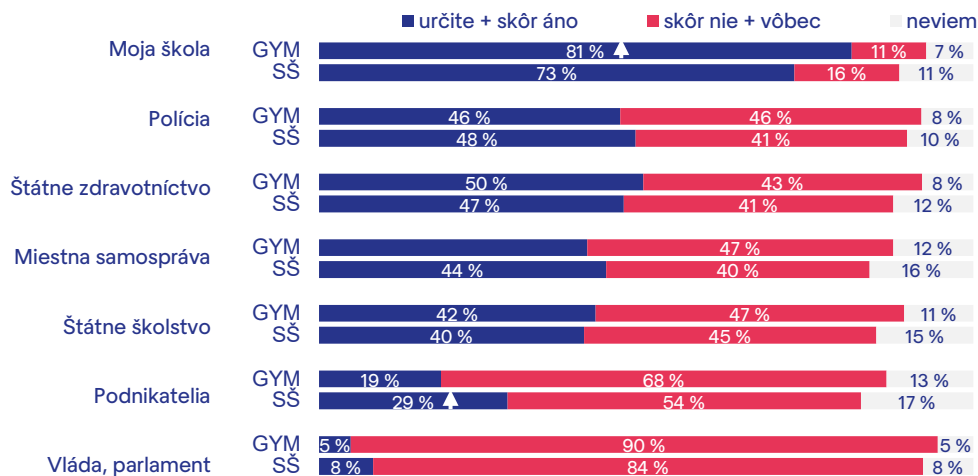
Zdroj: Prieskum, Otázka: Myslíš si, že ľudia, ktorí sa nesprávajú čestne, spravodlivo a nedodržujú pravidlá, správajú sa korupčne, predstavujú vážny problém...
Efektívne n = 2103 (84 %) GYM n = 715, SŠ = 1793, vážené na pohlavie, región vs. druh

↕ Štatisticky významné rozdiely, Rao-Scottov test nezávislosti kontingenčnej tabuľky druhého rádu, konkrétne hodnoty testu v Tabuľke č. 5.

Tabuľka č. 5: Testy štatistickej významnosti v otázke problematickosť nečestných ľudí medzi skupinou žiaci gymnázií versus iných stredných škôl

HO: Pri výroku ... nie je rozdiel	medzi skupinami	v odpovedi	F	p	Na hladine alfa 0,05
celkový rozvoj našej krajiny ekonomický rast našej krajiny mladých ľudí ako si ty	Gymnázium a Stredné školy	áno	41,259	< 0,000001	nulová hypotéza je odmietnutá
		neviem	18,722	0,00002	nulová hypotéza je odmietnutá
tvoju rodinu a priateľov celkový rozvoj našej krajiny	Gymnázium a Stredné školy	áno	46,444	< 0,000001	nulová hypotéza je odmietnutá
		neviem	22,068	0,000003	nulová hypotéza je odmietnutá
ekonomický rast našej krajiny mladých ľudí ako si ty	Gymnázium a Stredné školy	áno	4,032	0,04	nulová hypotéza je odmietnutá

Graf č. 25: Do akej miery sú čestní zamestnanci v nasledujúcich oblastiach ~ gymnazisti vs. iní stredoškooláci

Zdroj: Prieskum, Otázka: Podľa teba, do akej miery môžeme o zamestnancoch pracujúcich v týchto odvetviach povedať, že konajú čestne?

Efektívne n = 2120 (85 %) GYM n = 715, SŠ = 1793, vážené na pohlavie, región vs. druh

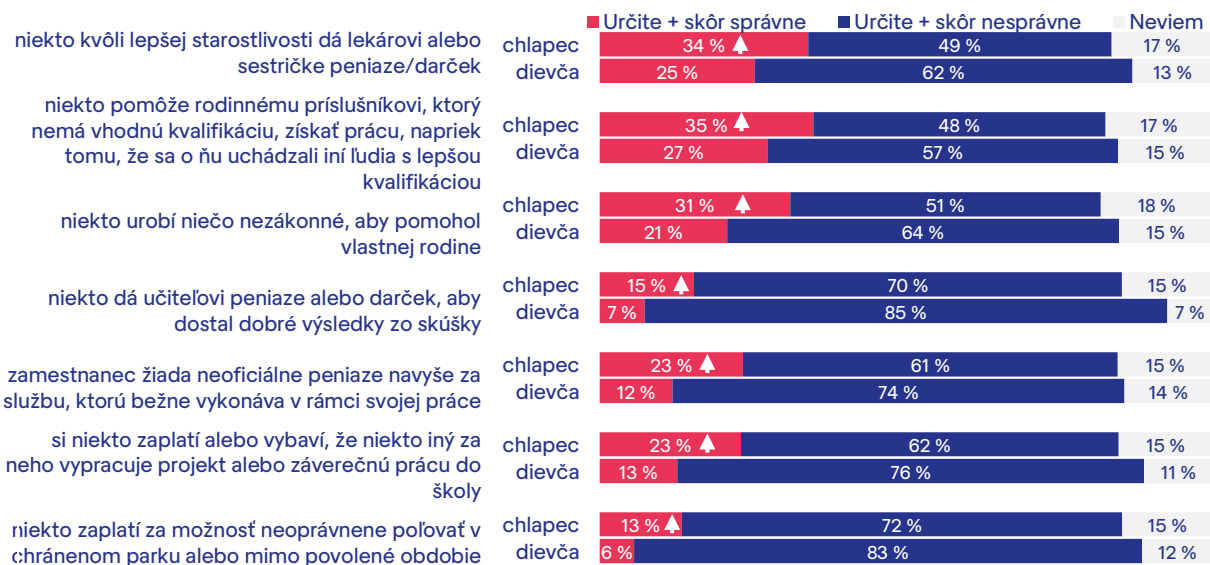
↕ Štatisticky významné rozdiely, Rao-Scottov test nezávislosti kontingenčnej tabuľky druhého rádu, konkrétne hodnoty testu sú v Tabuľke č. 6.

Tabuľka č. 6: Testy štatistickej významnosti v otázke, do akej miery sú čestní zamestnanci vo vybraných oblastiach medzi skupinou žiaci gymnázií verzus iných stredných škôl

HO: Pri výroku ... nie je rozdiel	medzi skupinami	v odpovedi	F	p	Na hladine alfa 0,05
Moja škola	GYM a SŠ	áno	15.872	0,00007	nulová hypotéza je odmietnutá
Podnikatelia	GYM a SŠ	áno	20.802	0,000005	nulová hypotéza je odmietnutá

4.2. Prístup ku korupcii a podvádzaniu

Graf č. 26: Schvaľovanie korupčného správania sa ~ chlapci vs. dievčatá

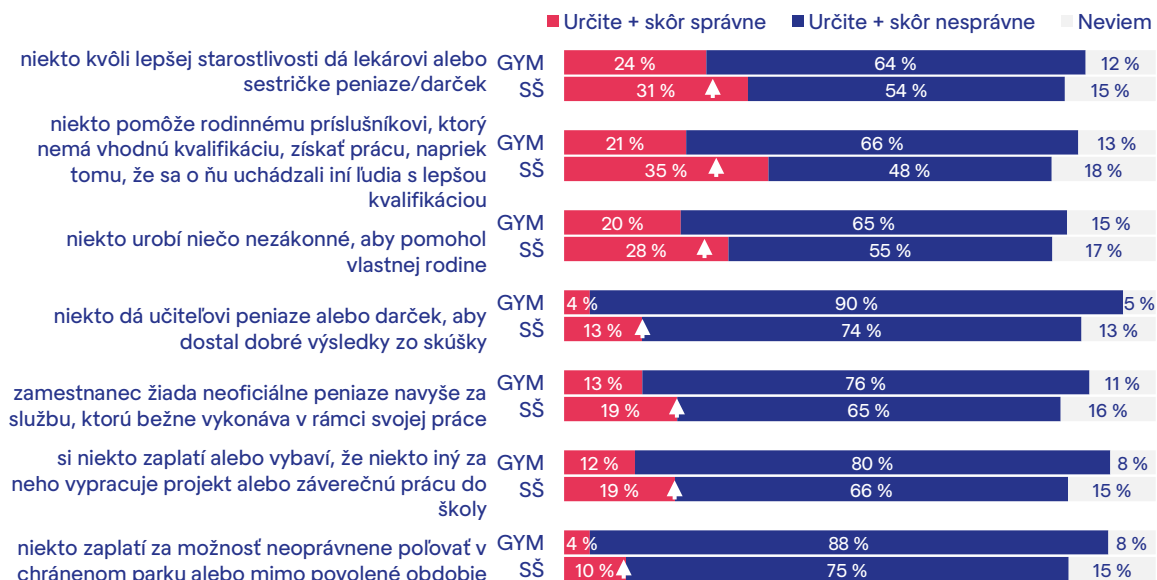
Zdroj: Prieskum, Otázka: Myslíš si, že je správne alebo nesprávne, ak niekto urobí nasledovné: efektívne n = 2317 (92 %), dievčatá n = 1255, chlapci n = 1253 vážené na pohlavie a kraj samostatne

↕ Statisticky významné rozdiely, Rao-Scottov test nezávislosti kontingenčnej tabuľky druhého rádu, konkrétne hodnoty testu sú v Tabuľke č. 7.

Tabuľka č. 7: Testy štatistickej významnosti v otázke schvaľovania korupčného správania sa

HO: Pri výroku ... nie je rozdiel	medzi skupinami	v odpovedi	F	p	Na hladine alfa 0,05
niekto kvôli lepšej starostlivosti dá lekárovi alebo sestričke peniaze/darček	chlapcami a dievčatami	určite + skôr správne	21.477	0.000004	nulová hypotéza je odmietnutá
niekto pomôže rodinnému príslušníkovi, ktorý nemá vhodnú kvalifikáciu, získať prácu, napriek tomu, že sa o ňu uchádzali iní ľudia s lepšou kvalifikáciou	chlapcami a dievčatami	určite + skôr správne	15.075	0.0001	nulová hypotéza je odmietnutá
niekto urobí niečo nezákonné, aby pomohol vlastnej rodine	chlapcami a dievčatami	určite + skôr správne	32.636	< 0.000001	nulová hypotéza je odmietnutá
niekto dá učiteľovi peniaze alebo darček, aby dostal dobré výsledky zo skúšky	chlapcami a dievčatami	určite + skôr správne	39.138	< 0.000001	nulová hypotéza je odmietnutá
zamestnanec žiada neoficiálne peniaze navyše za službu, ktorú bežne vykonáva v rámci svojej práce	chlapcami a dievčatami	určite + skôr správne	55.184	< 0.000001	nulová hypotéza je odmietnutá
si niekto zaplatí alebo vybaví, že niekto iný za neho vypracuje projekt alebo záverečnú prácu do školy	chlapcami a dievčatami	určite + skôr správne	44.724	< 0.000001	nulová hypotéza je odmietnutá
niekto zaplatí za možnosť neoprávnene poľovať v chránenom parku alebo mimo povolené obdobie	chlapcami a dievčatami	určite + skôr správne	43.313	< 0.000001	nulová hypotéza je odmietnutá

Graf č. 27: Schvaľovanie korupčného správania sa ~ gymnazisti vs. iní stredoškôláci

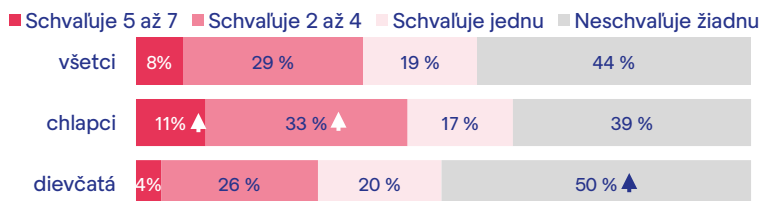
Zdroj: Prieskum, Otázka: Myslíš si, že je správne alebo nesprávne, ak niekto urobí nasledovné: efektívne n = 2120 (85 %), GYM n = 715, SŠ = 1793, vážené na pohlavie, región vs. druh

↕ Statisticky významné rozdiely, Rao-Scottov test nezávislosti kontingenčnej tabuľky druhého rádu, konkrétne hodnoty testu sú v Tabuľke č. 8.

Tabuľka č. 8: Testy štatistickej významnosti v otázke schvaľovania korupčného správania sa ~ gymnazisti vs. iní stredoškóľáci

HO: Pri výroku ... nie je rozdiel	medzi skupinami	v odpovedi	F	p	Na hladine alfa 0,05
niekto kvôli lepšej starostlivosti dá lekárovi alebo sestričke peniaze/darček	Gymnázium a Stredné školy	určite + skôr správne	9.306	0.002	nulová hypotéza je odmietnutá
niekto pomôže rodinnému príslušníkovi, ktorý nemá vhodnú kvalifikáciu, získať prácu, napriek tomu, že sa o ňu uchádzali iní ľudia s lepšou kvalifikáciou	Gymnázium a Stredné školy	určite + skôr správne	34.261	< 0.000001	nulová hypotéza je odmietnutá
niekto urobí niečo nezákonné, aby pomohol vlastnej rodine	Gymnázium a Stredné školy	určite + skôr správne	13.11	0.0003	nulová hypotéza je odmietnutá
niekto dá učiteľovi peniaze alebo darček, aby dostal dobré výsledky zo skúšky	Gymnázium a Stredné školy	určite + skôr správne	30.891	< 0.000001	nulová hypotéza je odmietnutá
zamestnanec žiada neoficiálne peniaze navyše za službu, ktorú bežne vykonáva v rámci svojej práce	Gymnázium a Stredné školy	určite + skôr správne	8.621	0.003	nulová hypotéza je odmietnutá
si niekto zaplatí alebo vybaví, že niekto iný za neho vypracuje projekt alebo záverečnú prácu do školy	Gymnázium a Stredné školy i	určite + skôr správne	13.606	0.0002	nulová hypotéza je odmietnutá
niekto zaplatí za možnosť neoprávnene poľovať v chránenom parku alebo mimo povolené obdobie	Gymnázium a Stredné školy	určite + skôr správne	19.242	0.00001	nulová hypotéza je odmietnutá

Graf č. 28: Rozdelenie stredoškóľákov podľa počtu schvaľovaných situácií korupčného správania sa ~ chlapci vs. dievčatá

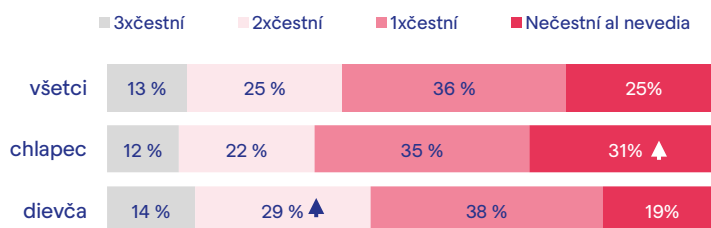
Zdroj: Prieskum n = 2508, efektívne n = 2325 (93 %), dievčatá n = 1255, chlapci n = 1253, vážené na pohlavie a kraj samostatne

▲ Štatisticky významné rozdiely, Rao-Scottov test nezávislosti kontingenčnej tabuľky druhého rádu, konkrétne hodnoty testu sú v Tabuľke č. 9.

Tabuľka č. 9: Testy štatistickej významnosti v rozdelení stredoškôľakov podľa počtu schvaľovaných situácií korupčného správania sa ~ chlapci vs. dievčatá

HO: Pri proporcií ... nie je rozdiel	medzi skupinami	F	p	Na hladine alfa 0,05
Neschvaľuje žiadnu	dievčatami a chlapcami	31,604	< 0,000001	nulová hypotéza je odmietnutá
Schvaľuje 2 až 4	dievčatami a chlapcami	15,422	0,00009	nulová hypotéza je odmietnutá
Schvaľuje 5 až 7	dievčatami a chlapcami	45,631	< 0,000001	nulová hypotéza je odmietnutá

Graf č. 29: Rozdelenie stredoškôľakov podľa toho, koľkokrát uviedli, že by sa zachovali čestne v modelových situáciách ~ chlapci vs. dievčatá

Zdroj: Prieskum n = 2508, efektívne n = 2325 (93 %), dievčatá n= 1255, chlapci n = 1253, vážené na pohlavie a kraj samostatne

↕ Štatisticky významné rozdiely, Rao-Scottov test nezávislosti kontingenčnej tabuľky druhého rádu, konkrétne hodnoty testu sú v Tabuľke č. 10.

Tabuľka č. 10: Testy štatistickej významnosti v rozdelení stredoškôľakov podľa toho, koľkokrát uviedli, že by sa zachovali čestne v modelových situáciách ~ chlapci vs. dievčatá

HO: Pri proporcií ... nie je rozdiel	medzi skupinami	F	p	Na hladine alfa 0,05
Nečestní alebo nevedia odpoveď	dievčatami a chlapcami	44.965	< 0,000001	nulová hypotéza je odmietnutá
2x čestní	dievčatami a chlapcami	12.633	0,0004	nulová hypotéza je odmietnutá

4.3. Rola mladých v boji proti korupcii

Graf č. 30: Bariéry, ktoré majú mladí pri oznamovaní korupcie ~ chlapci vs. dievčatá

Zdroj: Prieskum, Otázka: Ak by si sa rozhodol/a neoznámiť to, tak prečo?

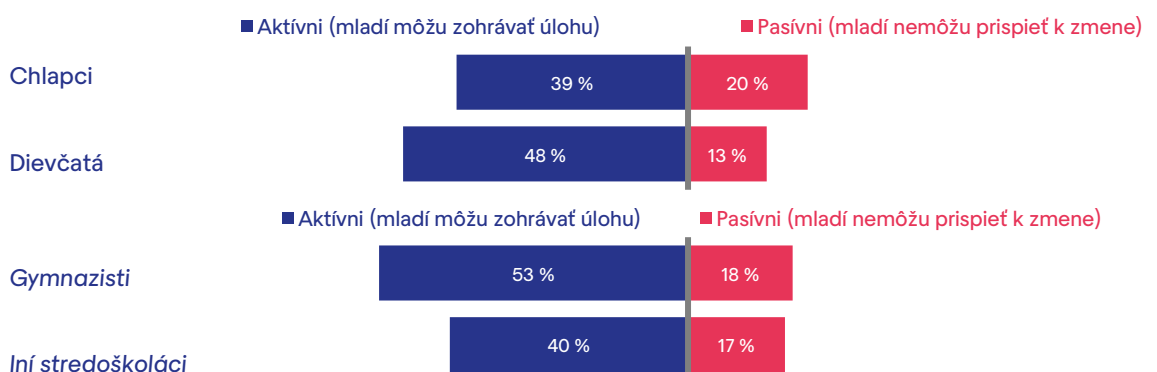
n = 976, efektívne n = 924 (93 %), chlapci n = 536, dievčatá n = 476 vážené na pohlavie a kraj samostatne

↕ Štatisticky významné rozdiely, Rao-Scottov test nezávislosti kontingenčnej tabuľky druhého rádu, konkrétne hodnoty testu sú v Tabuľke č. 11.

Tabuľka č. 11: Testy štatistickej významnosti k otázke o bariérach, ktoré majú mladí pri oznamovaní korupcie ~ chlapci vs. dievčatá

HO: Pri odpovedi ... nie je rozdiel	medzi skupinami	F	p	Na hladine alfa 0,05
'Mal/a by som strach, že sa dostanem do problémov a nikto by sa ma nezastal.	dievčatami a chlapcami	33.446	< 0,000001	nulová hypotéza je odmietnutá
'Nechcem nikoho obviňovať, nie je to moja starosť.	dievčatami a chlapcami	12.695	0,0004	nulová hypotéza je odmietnutá

Graf č. 31: Podiel stredoškôlkov, ktorí sa jasne prikláňajú k danému názoru* Mladí ľudia môžu/nemôžu zohrávať dôležitú úlohu pri šírení čestnosti a protikorupčného správania ~ chlapci vs. dievčatá

Zdroj: Prieskum, GYM n = 691, SŠ = 1817, dievčatá n = 1255, chlapci n = 1253, vážené na pohlavie a kraj samostatne

*Stredoškôláci, ktorí pri dvojici opačných výrokov súhlasili s jedným výrokom a nesúhlasili s tým protichodným, graf nedáva 100 % z dôvodu nekonzistentných odpovedí na dva výroky. Graf č. 19 zobrazuje výsledky v základnej forme.

Tabuľka č. 12: Korelácie premennej „Aktívni“ (1 „v skupine aktívni“; 0 „mimo skupinu aktívni“) s vybranými premennými, ktoré boli transformované na numerické

„Aktívni“ korelácia s	tau	z	n	p
’Počet príkladov korupčného správania označených ako nesprávne	0,22	12,68	2508	’< 0,000000000001
’Počet výrokov o čestnej osobe s neakceptovaným neférovým správaním	0,17	9,75	2508	’< 0,000000000001
’Počet problematických situácií, v ktorých sa zachovali čestne	0,14	7,86	2508	’< 0,000000000001

Príloha 2: Dotazník

Q1. Myslíš si, že čestná osoba je v bežnom živote charakterizovaná takýmto správaním sa?
Vyber jednu možnosť v každom riadku.

- 1. áno
- 2. nie
- 9. neviem

A	Odmieťa korupciu. Výnimkou sú situácie, v ktorých skoro všetci riešia daný problém korupčným správaním.	1	2	9
B	Odmieťa korupciu. Výnimku tvorí iba malá suma alebo malý darček (zanedbateľné množstvo).	1	2	9
C	Podporuje rodinu a priateľov a pomáha im, aj keď pri tom poruší zákony.	1	2	9
D	Za každých okolností sa vyhýba porušovaniu zákonov.	1	2	9
E	Neklame a nepodvádza, výnimkou sú iba situácie, kedy sa tým vyhne veľkým problémom.	1	2	9
F	Nikdy nie je zapojená do korupčného správania sa.	1	2	9
G	Nikdy neklame a nepodvádza.	1	2	9

Q2. Myslíš si, že ľudia, ktorí sa nesprávajú čestne, spravodlivo a nedodržia pravidla, správajú sa korupčne, predstavujú vážny problém...
Vyber jednu možnosť v každom riadku.

- 1. áno
- 2. nie
- 9. neviem

A	...pre tvoju rodinu a priateľov?	1	2	9
B	...pre mladých ľudí ako si ty?	1	2	9
C	...pre ekonomický rast našej krajiny?	1	2	9
D	...pre celkový rozvoj našej krajiny?	1	2	9

Do akej miery súhlasíš alebo nesúhlasíš s nasledujúcimi výrokmí?

Q3a. Ľudia, ktorí sú pripravení klamať, podvádzať, porušovať zákony a správať sa korupčne, majú väčšiu šancu na úspech v porovnaní s ľuďmi, ktorí to odmietajú.

(Definícia úspechu je medzi ľuďmi chápaná rôzne. Môže to byť bohatstvo, moc, byť rešpektovaný, mediálne známy...)

Vyber si jednu možnosť.

- 1. úplne nesúhlasím
- 2. skôr nesúhlasím
- 3. skôr súhlasím
- 4. úplne súhlasím
- 9. neviem

Q3b. Čestní a spravodliví ľudia majú väčšiu šancu na úspech v porovnaní s ľuďmi, ktorí sú pripravení klamať, podvádzať, porušovať zákony a správať sa korupčne.

(Definícia úspechu je medzi ľuďmi chápaná rôzne. Môže to byť bohatstvo, moc, byť rešpektovaný, mediálne známy...)

Vyber si jednu možnosť.

- 1. úplne nesúhlasím

2. skôr nesúhlasím
3. skôr súhlasím
4. úplne súhlasím
9. neviem

**Q4a Najdôležitejšie je sa mať v živote dobre. Pre tento cieľ je úplne akceptovateľné porušiť zákony a využiť neférové výhody.
Vyber si jednu možnosť.**

1. úplne nesúhlasím
2. skôr nesúhlasím
3. skôr súhlasím
4. úplne súhlasím
9. neviem

**Q4b Čestnosť a dodržanie zákonov je dôležitejšie ako vlastný záujem a bohatstvo.
Vyber si jednu možnosť.**

1. úplne nesúhlasím
2. skôr nesúhlasím
3. skôr súhlasím
4. úplne súhlasím
9. neviem

**Q5a. Vždy je potrebné pomôcť rodine a priateľom a pre tento účel je úplne akceptovateľné porušiť zákony a využiť neférové výhody.
Vyber si jednu možnosť.**

1. úplne nesúhlasím
2. skôr nesúhlasím
3. skôr súhlasím
4. úplne súhlasím
9. neviem

**Q5b. Čestnosť a dodržanie zákonov je dôležitejšie ako výhody pre rodinu či priateľov.
Vyber si jednu možnosť.**

1. úplne nesúhlasím
2. skôr nesúhlasím
3. skôr súhlasím
4. úplne súhlasím
9. neviem

**Q6. Myslíš si, že pre väčšinu Slovákov je v súčasnosti bežné nasledovné správanie...
Vyber si jednu možnosť v každom riadku.**

1. určite áno
2. skôr áno
3. skôr nie
4. určite nie
9. neviem

A	kvôli lepšej starostlivosti dajú lekárovi alebo sestričke peniaze/darček.	1	2	3	4	9
B	pomôžu rodinnému príslušníkovi, ktorý nemá vhodnú kvalifikáciu, získať prácu, napriek tomu, že sa o ňu uchádzali iní ľudia s lepšou kvalifikáciou.	1	2	3	4	9
C	urobia niečo nezákonné (krádež, korupcia, konflikt záujmov), aby pomohli vlastnej rodine.	1	2	3	4	9

D	dajú učiteľovi peniaze alebo darček, aby dostali dobré výsledky zo skúšky.	1	2	3	4	9
E	zamestnanec žiada neoficiálne peniaze navyše za službu, ktorú bežne vykonáva v rámci svojej práce.	1	2	3	4	9
F	zaplatia alebo vybaví, že niekto iný za nich vypracuje projekt alebo záverečnú prácu do školy.	1	2	3	4	9
G	zaplatia za možnosť neoprávnene poľovať v chránenom parku alebo mimo povolené obdobie.	1	2	3	4	9

Q7. Podľa teba, do akej miery môžeme o zamestnancoch pracujúcich v týchto odvetviach povedať, že konajú čestne?

Vyber si jednu možnosť v každom riadku.

- 1. vôbec
- 2. skôr nie
- 3. skôr áno
- 4. určite áno
- 9. neviem

A	Podnikateľské prostredie	1	2	3	4	9
B	Štátne zdravotníctvo	1	2	3	4	9
C	Vláda, parlament	1	2	3	4	9
D	Miestna samospráva (obecný/mestský úrad)	1	2	3	4	9
E	Polícia	1	2	3	4	9
F	Súdy	1	2	3	4	9
G	Štátne školstvo	1	2	3	4	9
H	Moja škola	1	2	3	4	9

Q8. Za posledných 12 mesiacov, stretol/a si sa ty osobne s korupciou v nasledovných situáciách, alebo členovia tvojej rodiny ti hovorili, že zažili korupciu v týchto situáciách?

Vyber si jednu možnosť v každom riadku.

- 1. áno
- 2. nie
- 9. neviem

A	Zvýhodnenie známeho/príbuzného pri získaní práce.	1	2	9
B	Predpísanie liekov alebo zdravotná starostlivosť v nemocnici za úplatok, darček alebo neoficiálne cez známeho.	1	2	9
C	Dobré výsledky na skúške/prijímacom konaní za úplatok, darček alebo neoficiálne cez známeho.	1	2	9
D	Vyhnutie sa pokute alebo trestu od polície za úplatok, darček alebo neoficiálne cez známeho.	1	2	9
E	Vybavenie si dokumentu/dokladov (alebo iný administratívny úkon) za úplatok, darček alebo neoficiálne cez známeho.	1	2	9
F	Odovzdanie projektu, úlohy alebo inej záverečnej práce, ktorú vypracoval niekto iný za peniaze alebo darček.	1	2	9

Q9. Čo by si bol/a ochotný/á urobiť na ťažkom teste alebo písomke, na ktorej ti veľmi záleží, aby si získal/a výborné hodnotenie/známky 1 alebo 2?
Vyber si jednu možnosť.

1. Využil/a by som všetky možnosti. Dokonca by som bol/a ochotný/á ísť za učiteľom a dať mu darček, aby som si zabezpečil/a úspech.
2. Snažila/a by som sa dopredu získať test/písomku a jej odpovede, aby som sa na to dobre pripravil/a.
3. Skúsil/a by som opísať/na písomke alebo by som použil/a ťahák.
4. Dodržal/a by som pravidlá a test spravil/a najlepšie ako viem
98. inak a to:
99. Nevieť sa vyjadriť

Q10. Čo by si urobil/a pre to, aby si získal/a dôležitý dokument (napr. občiansky preukaz) skôr alebo, aby ti vybavili službu prednostne?
Vyber si jednu možnosť.

1. Dal/a by som peniaze alebo darček osobe, ktorá to má na starosti, aby proces urýchlila.
2. Pokúsil/a by som sa nájsť známeho/príbuzného, ktorý by mi pomohol urýchliť proces.
3. Pokúsil/a by som sa zistiť, prečo ten proces tak dlho trvá.
4. Počkal/a by som, kým by na mňa prišiel rad.
98. inak a to:
99. Nevieť sa vyjadriť

Q11. Čo by si urobil/a, ak by si mal/a možnosť byť prijatý/a na prestížnu univerzitu bez skúšok za pomoci priateľa či rodiny alebo, ak by si mohol/a týmto spôsobom prednostne dostať dobrú prácu?
Vyber si jednu možnosť.

1. Hneď by som povedal/a áno.
2. Cítil/a by som sa trochu nesvoj/a, ale keďže to robia všetci, povedal/a by som áno.
3. Dlhو by som nad tým rozmýšľal/a, ale nakoniec by som to odmietol/a a to tak, aby som neurazil/a člena rodiny.
4. Hneď by som povedal/a nie. Nikdy by som nič také neurobil/a.
98. inak a to:
99. Nevieť sa vyjadriť

Q12. Ak by si bol konfrontovaný/á s korupčným správaním (napríklad: učiteľ si od teba pýta peniaze, aby si mal/a lepšiu známku) bol/a by si ochotný/á to oznámiť?
Vyber jednu možnosť.

1. Nie, neoznámila/a by som to.
2. Možno by som to oznámil/a. Záležalo by na situácii.
3. Áno, ak by sa to stalo, oznámil/a by som to.
4. Určite áno, už som podobný prípad v minulosti oznámil/a.
99. Nevieť sa vyjadriť.

Ak by korupciu neoznámil/a

Q12b. Ak by si sa rozhodol/a neoznámiť to, tak prečo?
Vyber jednu možnosť, ktorá by najviac u teba zavážila.

1. Mal/a by som strach, že sa dostanem do problémov a nikto by sa ma nezastal.
2. Oznámenie by aj tak nemalo zmysel.
3. Nevieť, kde a ako sa takéto prípady oznamujú.
4. Nechcem nikoho obviňovať, nie je to moja starosť.
5. Spomenutý príklad nie je taký závažný, aby som to oznamoval/a.

98. inak a to:
99. Neviem sa vyjadriť.

Q13. Myslíš si, že je správne alebo nesprávne, ak niekto urobí nasledovné:
Vyber si jednu možnosť v každom riadku. Nezáleží na konkrétnej extrémnej situácii, ale na tvojom postoji všeobecne.

1. určite správne
 2. skôr správne
 3. skôr nesprávne
 4. určite nesprávne
 9. neviem

A	ak niekto kvôli lepšej starostlivosti dá lekárovi alebo sestričke peniaze/darček.	1	2	3	4	9
B	ak niekto pomôže rodinnému príslušníkovi, ktorý nemá vhodnú kvalifikáciu, získať prácu, napriek tomu, že sa o ňu uchádzali iní ľudia s lepšou kvalifikáciou.	1	2	3	4	9
C	ak niekto urobí niečo nezákonné (krádež, korupcia, konflikt záujmov), aby pomohol vlastnej rodine.	1	2	3	4	9
D	ak niekto dá učiteľovi peniaze alebo darček, aby dostal dobré výsledky zo skúšky.	1	2	3	4	9
E	ak zamestnanec žiada neoficiálne peniaze navyše za službu, ktorú bežne vykonáva v rámci svojej práce.	1	2	3	4	9
F	ak si niekto zaplatí alebo vybaví, že niekto iný za neho vypracuje projekt alebo záverečnú prácu do školy.	1	2	3	4	9
G	ak niekto zaplatí za možnosť neoprávnene poľovať v chránenom parku alebo mimo povolené obdobie.	1	2	3	4	9

Súhlasíš alebo nesúhlasíš s nasledujúcimi tvrdeniami?

Q14a. Podvod a podplácanie sú v živote bežné. Ani mladí ľudia nemôžu prispieť k zmene tohto správania v krajine.

Vyber si jednu možnosť.

- úplne nesúhlasím
 skôr nesúhlasím
 skôr súhlasím
 určite súhlasím

Q14b. Mladí ľudia môžu zohrávať dôležitú úlohu pri šírení čestnosti a protikorupčného správania v krajine.

Vyber si jednu možnosť.

- úplne nesúhlasím
 skôr nesúhlasím
 skôr súhlasím
 určite súhlasím

Q15. Dozvedel si sa za posledné dva roky v rámci školy (napr. na občianskej náuke, etickej výchove) alebo mimo školy informácie/vedomosti o témach ako je protikorupčné správanie a/alebo hodnotová orientácia?

Môžeš vybrať viac možností.

- 1. Áno, počas vyučovania na občianskej náuke alebo etika
- 2. Áno, počas vyučovania na inom predmete
- 3. Áno, mimo vyučovania (napr. krúžok)
- 4. Nie
- 99. Neviem

Q16. Bolo pre teba ľahké alebo ťažké odpovedať na otázky v dotazníku?

- 1. ľahké
- 2. nie až tak ľahké (niektoré otázky boli ťažké)
- 3. ťažké
- 4. veľmi ťažké
- 99. neviem sa vyjadriť

Q17. Na koľko otázok z dotazníka si odpovedal/a úplne úprimne?

- 1. všetky otázky
- 2. väčšinu otázok
- 3. menej ako polovicu otázok
- 4. na žiadnu
- 99. neviem sa vyjadriť

Q18. Ak by si chcel/a pridať k tejto téme a dotazníku ešte nejaký komentár, môžeš využiť priestor nižšie.

(Nepovinná otázka, ak nechceš odpovedať, klikni „ďalej“)

.....

Na záver už len posledné otázky o tebe.

Q19. Do ktorého ročníka chodíš?

Vyber jednu možnosť.

- 1 ročník/ Kvinta (5. ročník 8-ročné gymnázium)
- 2 ročník/ Sexta (6. ročník 8-ročné gymnázium)
- iný ročník
- neviem

Q20. Si?

Vyber jednu možnosť.

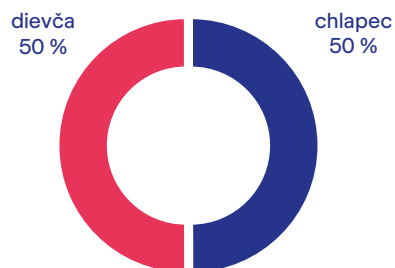
- chlapec
- dievča
- iné

Q21. Koľko máš rokov?

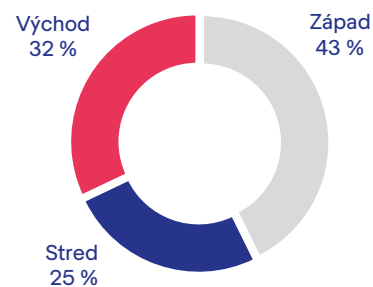
Napíš celým číslom:

Príloha 3: Základné údaje o vzorke

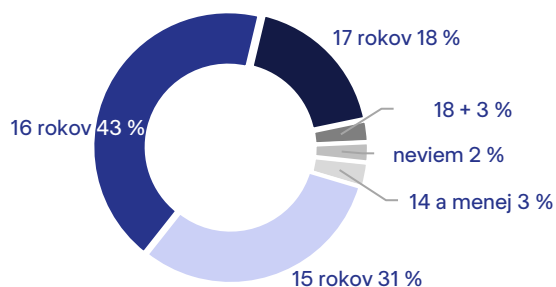
Graf č. 32: Pohlavie

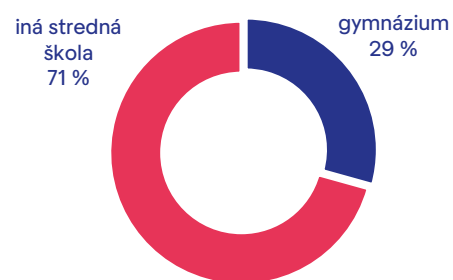
Graf č. 33: Región

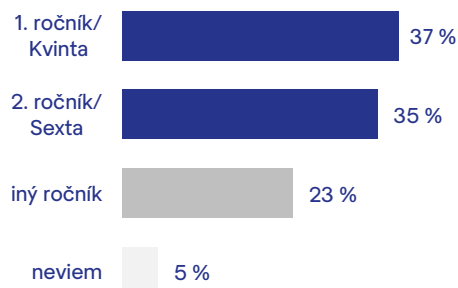
Graf č. 34: Vek

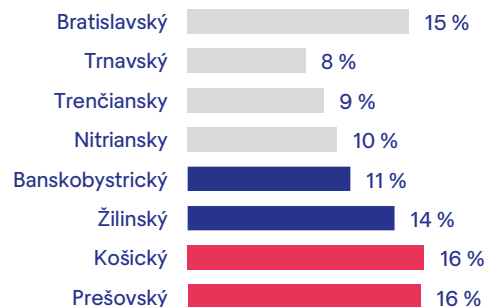
Graf č. 35: Druh školy

Graf č. 36: Ročník

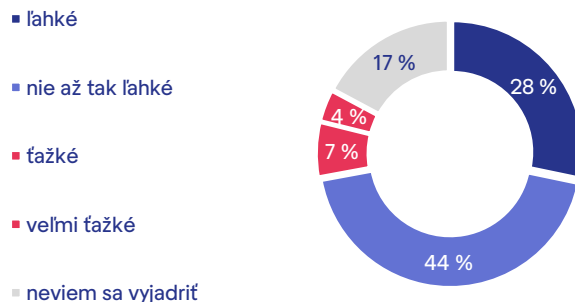
Graf č. 37: Kraj

Vážené na pohlavie a kraj samostatne (*váženie druh školy na druh vs. región).
n = 2508, efektívne n = 2325 (*2122)

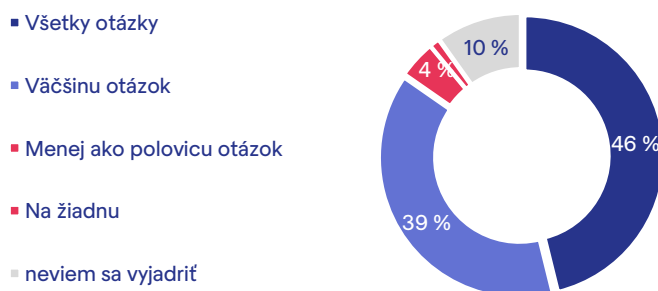
Príloha 4: Hodnotenie dotazníka a odpovedí stredoškólákmi

Graf č. 38: Náročnosť dotazníka

Otázka: Bolo pre teba ľahké alebo ťažké odpovedať na otázky v dotazníku?
n = 2508, efektívne n = 2317 (92 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Graf č. 39: Miera úprimnosti odpovedí

Na koľko otázok z dotazníka si odpovedal/a úplne úprimne
n = 2508, efektívne n = 2318 (92 %), vážené na pohlavie a kraj samostatne

Približne 10 % mladých na konci dotazníka využilo možnosť komentára k téme, polovica z nich sa voľne vyjadrila na tému hodnôt a korupcie na Slovensku, druhá polovica k dotazníku. Nižšie sú uvedené najzaujímavejšie príklady komentárov.

Svet nie je čiernobiely, a je to ľuďom prirodzené za každú cenu si obhajovať svoj pohodlný život, aj keď daňou je potom skorumpovaná republika ako je aj tá naša. Ja sám si často uvedomujem, že moje činy nie sú správne, ale neprestanem ich vykonávať, lebo sú pre mňa prosto jednoduchšie. Je jednoduchšie získať odpovede k písomke ako sa hodiny a hodiny učiť a ten istý problém isto postihuje aj zvyšok občanov republiky. Uvedomujeme si, že naše konanie je nespravodlivé, ale nič s tým nerobíme, lebo to by znamenalo vyjsť z našej komfortnej zóny a postaviť sa k problémom so šancou, že nás nebude nikto nasledovať. Zbaviť Slovensko korupcie, je skôr preorientácia hodnôt každého z nás.

Zaujímavý dotazník, ale pokiaľ si "niektoré inštitúcie" myslia, že sa ním niečo vyrieši, tak sa podľa mňa mylia. Mali by skôr premýšľať o politickej vzdelanosti dnešným mladých ľudí, nakoľko nepoznajú ani momentálnu politickú situáciu krajiny a ani základné pojmy ako napr.: referendum, koalícia a dokonca ani korupcia. Ďakujem, že som konečne mohla vyjadriť svoj názor na tieto témy.

Keďže je tento dotazník organizovaný cez školy, veľa odpovedí bude zafarbených snahou vyzeráť ako "čestný individuál," a nie úplne úprimne.

Treba by sa o tom začať rozprávať na školách a to na predmetoch ako psychológia a pod.

Vo veľa otázkach záležalo aj na kontexte, preto na ne bolo ťažšie odpovedať.

Zbytočne dávate také dotazníky, niektoré veci sa nikdy nezmenia.

Je to dosť dobré, že sa niekto pýta tieto otázky.

Súčasný školský systém podporuje korupčné správanie u žiakov tým, že kladie dôraz na známky a nie na naučené vedomosti.

Príloha 5: Prehľad rozdielov medzi cieľovou skupinou a nazbieranou vzorkou

	V cieľovej skupine			V nazbieranej vzorke			
	Počet škôl	Počet žiakov		Počet škôl	Počet žiakov		Vážená vzorka
KRAJ_SASZ	Počet	Počet	v %	Počet	Počet	v %	v %
Banskobystrický	94	9 739	11 %	4	251	10 %	11 %
Bratislavský	99	13 249	15 %	6	397	16 %	15 %
Košický	123	14 160	16 %	4	327	13 %	16 %
Nitriansky	76	8 961	10 %	3	230	9 %	10 %
Prešovský	126	13 949	16 %	7	588	23 %	16 %
Trenčiansky	59	8 158	9 %	4	186	7 %	9 %
Trnavský	60	7 075	8 %	4	190	8 %	8 %
Žilinský	90	12 394	14 %	4	339	14 %	14 %
Celkový súčet	727	87 685	100 %	36	2 508	100 %	100 %

	V cieľovej skupine			V nazbieranej vzorke			
	Počet škôl	Počet žiakov		Počet škôl	Počet žiakov		Vážená vzorka
POHLAVIE	Počet	Počet	v %	Počet	Počet	v %	v %
mužské	716	43 814	50 %	35	1 018	41 %	50 %
ženské	698	43 871	50 %	35	1 490	59 %	50 %
Celkový súčet	727	87 685	100 %	36	2 508	100 %	100 %

	V cieľovej skupine			V nazbieranej vzorke			
	Počet škôl	Počet žiakov		Počet škôl	Počet žiakov		Vážená vzorka
DRUH_SASZ_NAZOV	Počet	Počet	v %	Počet	Počet	v %	v %
gymnázium	203	24 997	29 %	8	655	26 %	28 %
stredná športová škola	16	1 644	2 %	-	-	0 %	0 %
stredná odborná škola	467	58 032	66 %	26	1 845	74 %	72 %
škola umeleckého priemyslu	24	2 131	2 %	-	-	0 %	0 %
konzervatórium	17	881	1 %	2	8	0 %	0 %
Celkový súčet	727	87 685	100 %	36	2 508	100 %	100 %

	V cieľovej skupine			V nazbieranej vzorke			
	Počet škôl	Počet žiakov		Počet škôl	Počet žiakov		Vážená vzorka
TYP_SASZ_NAZOV	Počet	Počet	v %	Počet	Počet	v %	v %
Gymnázium	203	24 997	29 %	8	655	26 %	28 %
Stredná športová škola	16	1 644	2 %	-	-	0 %	0 %
Stredná odborná škola	331	38 654	44 %	16	988	39 %	37 %
Stredná priemyselná škola	40	7 151	8 %	2	114	5 %	6 %
Obchodná akadémia	50	5 286	6 %	6	536	21 %	23 %
Hotelová akadémia	16	1 896	2 %	-	-	0 %	0 %
Stredná zdravotnícka škola	30	5 045	6 %	2	207	8 %	7 %
Škola umeleckého priemyslu	24	2 131	2 %	-	-	0 %	0 %
Hudobné a dramatické konz.	14	827	1 %	2	8	0 %	0 %
Tanečné konzervatórium	3	54	0 %	-	-	0 %	0 %
Celkový súčet	727	87 685	100 %	36	2 508	100 %	100 %

Celkový počet škôl, ktoré navštevujú žiaci z cieľovej skupiny								
	GYM	SOŠ	KON	Celkovo	GYM v %	SOŠ v %	KON v %	Celkovo v %
Banskobystrický	25	66	3	94	27%	70%	3%	100%
Bratislavský	43	52	4	99	43%	53%	4%	100%
Košický	32	87	4	123	26%	71%	3%	100%
Nitriansky	19	55	2	76	25%	72%	3%	100%
Prešovský	36	89	1	126	29%	71%	1%	100%
Trenčiansky	17	42	0	59	29%	71%	0%	100%
Trnavský	17	42	1	60	28%	70%	2%	100%
Žilinský	30	58	2	90	33%	64%	2%	100%
Celkový súčet	219	491	17	727	30%	68%	2%	100%

Celkový počet žiakov z cieľovej skupiny								
	GYM	SOŠ	KON	Počet	GYM v %	SOŠ v %	KON v %	Celkovo v %
Banskobystrický	2 764	6 840	135	9 739	28%	70%	1%	100%
Bratislavský	5 472	7 501	276	13 249	41%	57%	2%	100%
Košický	3 996	9 918	246	14 160	28%	70%	2%	100%
Nitriansky	2 476	6 391	94	8 961	28%	71%	1%	100%
Prešovský	3 701	10 197	51	13 949	27%	73%	0%	100%
Trenčiansky	2 385	5 773	-	8 158	29%	71%	0%	100%
Trnavský	1 946	5 115	14	7 075	28%	72%	0%	100%
Žilinský	3 901	8 428	65	12 394	31%	68%	1%	100%
Celkový súčet	26 641	60 163	881	87 685	30%	69%	1%	100%

Celkový počet škôl, ktoré navštevujú žiaci zo vzorky								
	GYM	SOŠ	KON	Celkovo	GYM v %	SOŠ v %	KON v %	Celkovo v %
Banskobystrický	1	2	1	4	25%	50%	25%	100%
Bratislavský	1	5	0	6	17%	83%	0%	100%
Košický	1	3	0	4	25%	75%	0%	100%
Nitriansky		2	1	3	0%	67%	33%	100%
Prešovský	1	6	0	7	14%	86%	0%	100%
Trenčiansky	2	2	0	4	50%	50%	0%	100%
Trnavský	0	4	0	4	0%	100%	0%	100%
Žilinský	2	2	0	4	50%	50%	0%	100%
Celkový súčet	8	26	2	36	22%	72%	6%	100%

Celkový počet žiakov zo vzorky								
	GYM	SOŠ	KON	Počet	GYM v %	SOŠ v %	KON v %	Celkovo v %
Banskobystrický	166	81	4	251	66%	32%	2%	100%
Bratislavský	102	295	-	397	26%	74%	0%	100%
Košický	144	183	-	327	44%	56%	0%	100%
Nitriansky	-	226	4	230	0%	98%	2%	100%
Prešovský	50	538	-	588	9%	91%	0%	100%
Trenčiansky	65	121	-	186	35%	65%	0%	100%
Trnavský	-	190	-	190	0%	100%	0%	100%
Žilinský	128	211	-	339	38%	62%	0%	100%
Celkový súčet	655	1 845	8	2 508	26%	74%	0%	100%

GYM = gymnázium + stredná športová škola

SOŠ = stredná odborná škola + škola umeleckého priemyslu

KON = konzervatórium

Príloha 6: Medzinárodné porovnanie k vybraným výsledkom

Dotazník bol inšpirovaný prieskumom Youth Integrity Survey, ktorý realizovala organizácia Transparency International na mladých vo viacerých krajinách. Vybrané otázky boli ale prispôbolené na slovenské podmienky a ciele nášho prieskumu. Zachovali sme ale aj možnosť porovnať vybrané výsledky s prieskumami TI a to hlavne:

- **Youth and corruption in Hungary z roku 2012.** Tento prieskum bol realizovaný na vzorke mladých od 15 do 29 rokov, terénny zber prebehol v novembri 2011. <https://transparency.hu/en/tarsadalmi-programok/iffusagikutatas/fiatlok-es-a-korrupcio-magyarorszagon/>
- **2019 Vietnam Youth Integrity Survey (YIS 2019).** Tento prieskum bol realizovaný na vzorke mladých od 15 do 30 rokov, terénny zber prebehol v októbri a novembri 2018. https://towardstransparency.org/wp-content/uploads/2019/09/YIS-2019_Executive-Summary_EN.pdf

Porovnanie týchto výsledkov je ale iba orientačné. Oba prieskumy sa realizovali na širšej cieľovej skupine mladých (až do 29/30 rokov). Prieskum v Maďarsku je z roku 2012. Zároveň do odpovedí môžu vstupovať iné vplyvy. Stále ale môžu preniesť istú perspektívu pri čítaní výsledkov.

Medzinárodné porovnanie ku grafu č. 6: Kto je/nie je čestný človek

Poradie, v akom sa umiestnili jednotlivé výroky je na Slovensku a Maďarsku podobné. Až na výrok o dodržiavaní zákonov, ktorý je u nás jasne priradený k čestnosti zatiaľ čo v Maďarsku je v strede rebríčka. Top tri absolútne výroky sú naviac priradené k čestnej osobe aj vo Vietname, avšak tu ich priraduje výrazne väčší podiel mladých ako u nás (priemerne 90 % vs. 67 %).

Medzinárodné porovnanie ku grafu č. 8: Problematickosť nečestných ľudí

Povedomie našich mladých o škodlivých vplyvoch podvádzania a korupcie je nižšie v porovnaní s výsledkami v Maďarsku (priemerne + 8 perc. bodov) a hlavne vo Vietname (priemerne + 19 perc. bodov). Zaostávanie mladých v schopnosti rozoznať tieto škodlivé efekty je pravdepodobne spôsobené nižším vekom dopytovaných respondentov.

Medzinárodné porovnanie ku grafu č. 9: Do akej miery sú čestní zamestnanci v nasledujúcich oblastiach

V tejto otázke sme zmenili dve inštitúcie, aby sme sa viac priblížili stredoškolskému prostrediu. Pri porovnaní výsledkov je ale rebríček čestnosti hodnotených inštitúcií plus-mínus rovnaký s jednou výnimkou. Na rozdiel od Maďarska naši mladí hodnotili štátne školstvo oveľa kritickejšie. Nachádza sa pri konci rebríčka „čestnosti“ zatiaľ čo pre mladých Maďarov štátne školstvo patrilo medzi najčestnejších aktérov (spolu so školskými samosprávami).

Medzinárodné porovnanie ku grafu č. 11: Skúsenosť s korupciou v nasledujúcich situáciách

Prieskum z Maďarska ukazuje väčší podiel mladých, ktorí sa stretli s rodinkárstvom a úplatkami v zdravotníctve než s ostatnými korupčnými situáciami. U nás je rozdiel medzi jednotlivými korupčnými situáciami len mierny. V porovnaní so Slovenskom sa väčší podiel mladých v Maďarsku stretol s rodinkárstvom, čo môže byť spôsobené staršou vekovou skupinou.

Medzinárodné porovnanie ku grafu č. 12: Postoj ku korupčnému správaniu

V porovnaní s výsledkami na obdobnú otázku v Maďarsku či Vietname sú naši stredoškoláci viac benevolentní ku korupčnému správaniu. Podobný trend sa ukázal aj pri mladých vo Vietname, ktorí viac schvaľovali korupčné správanie ako dospelí (31 – 55 rokov). V Maďarsku prieskum odhalil, že tínedžeri (15-17 rokov) mali väčšiu tendenciu tolerovať rodinne orientované korupčné správanie v porovnaní s mladými dospelými (18 a viac rokov).

Medzinárodné porovnanie ku grafu č. 13: Postoj v problematických situáciách: Prijatie na univerzitu alebo získanie práce

Pri porovnaní s prieskumom v Maďarsku by sa mierne menší podiel slovenských žiakov zachoval nečestne. Maďarský prieskum ale zahŕňal aj staršie vekové skupiny (do 29 rokov). To mohlo mať zrejme vplyv, keďže táto situácia je pre starších relevantnejšia ako pre prvákov a druhákov z nášho prieskumu, a preto mohli mať väčšiu tendenciu rodinkárstvo využiť. Výsledky z Vietnamu ale ukazujú podobný podiel mladých, ktorí by podvádzali v tejto situácii ako slovenskí stredoškóľáci.

Medzinárodné porovnanie ku grafu č. 15: Postoj v problematických situáciách: Získanie dôležitého dokumentu skôr

Pri otázke na rýchlejšie získanie dokumentu by sa mladí v Maďarsku mierne častejšie pokúsili nájsť známeho, ktorý by celý proces urýchlil (jedna tretina oproti pätine na Slovensku). To môže byť opäť ovplyvnené staršou vekovou skupinou, prípadne použitým príkladom dokumentu v slovenskej verzii otázky.

Medzinárodné porovnanie ku grafu č. 16: Vzťah medzi vybranými hodnotami a úspechom v živote

Mladí v Maďarsku boli výrazne viac presvedčení o tom, že česťnosť sa nevypláca. Rolu zohráva pravdepodobne vek, kde starší majú väčšiu tendenciu byť o tom presvedčení.

Medzinárodné porovnanie ku grafu č. 17: Vzťah medzi vybranými hodnotami a vlastným záujmom

V tejto otázke naši stredoškóľáci odpovedali podobne ako mladí v Maďarsku, aj tam sa výrazná väčšina mladých vyslovila v prospech česťnosti a dodržiavania zákonov.

Medzinárodné porovnanie ku grafu č. 18: Vzťah medzi vybranými hodnotami a pomocou rodine a priateľom

Výsledky na Slovensku mierne viac favorizujú rodinu nad zákonmi a česťnosťou, čo bude zrejme spôsobené mladšou vekovou skupinou, keďže aj tá k tomu v Maďarsku viac inklinovala.

Medzinárodné porovnanie ku grafu č. 20: Ochota oznámiť korupčné správanie

Ochota oznámiť korupciu našich stredoškóľákov je podobná mladým vo Vietname, avšak v Maďarsku je toto číslo výrazne nižšie (25 %).

Medzinárodné porovnanie ku grafu č. 21: Bariéry, ktoré majú mladí pri oznamovaní korupcie

Zatiaľ čo v Maďarsku a vo Vietname mladí udávali hlavne dôvod, že by oznámenie aj tak nikam neviedlo a nemalo by tým pádom zmysel, naši stredoškóľáci sa viac boja odvetných opatrení a nevnímajú to ako ich povinnosť. Tento rozdiel môže byť opäť spôsobený vekom.

**Úrad na ochranu oznamovateľov
Námestie slobody 29
811 06 Bratislava**

ÚRAD NA OCHRANU
OZNAMOVATEĽOV